

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Modstandskampen 1940 - 45

4 · August 2001

Gestapofanger
Krigssejlere
Modstandsfolk

SAMMENSLUTNINGEN
AF DANSKE FANGER
FRA FRIHEDSKAMPEN
1940 - 45

HORSERØD
FRØSLEV
DACHAU
HANNOVER-STÖCKEN
NEUENGAMME
SACHSENHAUSEN
STUTTHOF
BUCHENWALD
THERESIENSTADT
RAVENSBRÜCK

Modstand - vist nytter det...

Modstandskampen 1940 - 45

Gestapofanger Krigssejlere Modstandsfolk

Sammenslutningen af danske fanger fra Frihedskampen 1940-45

Formand: Salle Fischermann, Toftekærsvvej 28 C, 2820 Gentofte, tlf. 39 65 89 90.
Sekretær: Mogens Henrik Nielsen, Nystedvej 14, Veddelev, 4000 Roskilde, tlf. 46 75 77 13.
Kasserer: Harry Henriksen, Sennepsmarken 11, 3060 Espergærde, tlf. 49 13 16 80.
Bestyrelse: Harry Rasmussen, Johs. Damsgaard, Birgit Krasnik Fischermann,
Peder Søegaard og Eigil Skov Jørgensen

Indlæg dækker ikke nødvendigvis foreningens eller redaktionens synspunkter.

(Eftertryk tilladt mod kildeangivelse)

Kammeraternes Hjælpefond

Selvejende institution, stiftet 1945

Forretningsudvalg:

Formand: Anna-Lise Clausen, Præstefælledvej 67, 2270 Kastrup. Tlf. 32 51 50 13
Næstformand: Mogens Dyre, Kærvej 14, 6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 86 26
Sekretær: Aase Beck Eigenbroth, John F. Kennedys Plads 4, 9000 Aalborg. Tlf. 98 12 32 31.
Kasserer: Poul Brandt, Lerholm Vænge 33, 2610 Rødovre. Tlf. 36 41 33 24.
Giro: 1000 780
Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Værløse. Tlf. 44 48 56 74

Angående ophold i Kegnæs-huset, se bladets bagside.

Fangesammenslutningens Rekreativsfond

Fonden, der er stiftet af SAMMENSLUTNINGEN AF DANSKE FANGER FRA FRIHEDSKAMPEN 1940-45, yder støtte til rekreativophold for tidligere fanger og andre invaliderede fra frihedskampen.

Ansøgningsskema kan rekvireres hos kasserer Harry Henriksen, Sennepsmarken 11, 3060 Espergærde, eller i de enkelte foreninger. Der kan bevilges støtte på indtil 75% af rekreativopholdets samlede pris, dog max. kr. 6.000.

Der ydes støtte til ophold på egentlige rekreativhjem, kuranstalter, sanatorier etc. Til ophold af mere feriemæssig karakter kan der ikke bevilges støtte.

Ansøgningsskemaet skal ved indsendelsen være udfyldt således, at samtlige spørgsmål er besvaret. Den i skemaet nævnte dokumentation skal være bilagt. Originale bilag vil blive returneret sammen med besvarelsen.

Da bevilgede beløb ikke kan udbetales til ansøgeren, men kun til rekreativopholdets arrangør, må skemaet indsendes i så god tid, at svaret kan være fremme, inden betaling for opholdet skal finde sted. Det må påregnes, at behandlingen af ansøgninger i fondens bestyrelse tager omkring 14 dage.

Neuengamme Foreningens Rekreativ- & Hjælpekasse til fordel for Frihedskampens Ofre

Adresse: Anna-Lise Clausen, Præstefælledvej 67, 2270 Kastrup, tlf. 32 51 50 13

Midlerne fra salg af frimærker med overpris, til fordel for frihedskampens ofre og deres minde, udgivet i anledning af 40 års dagen - 4. maj 1985, uddeles til rekreativformål eller -hjælp i særlige trangstilfælde. Beløb kan søges af danske statsborgere, der er - eller vil kunne anerkendes - i henhold til lov om erstatning til besættelsestidens ofre § 1a. Anmodning om ansøgningsskema sendes til ovenstående adresse.

ABONNEMENT, BLADREGNSKAB OG ANNONCER

Dagmar Mørk Jensen
Damm Teglgård 20, 1 th
6200 Aabenraa
Tlf./fax. 74 62 71 14 og
Tlf. 21 68 47 61
Giro 62 0 32 56

REDAKTION

Kaj Christensen
Sdr. Fasanvej 53, 4 th
2000 Frederiksberg
Tlf. 38 19 68 06
Ansvarshavende

Birgit Krasnik Fischermann
Gl. Vartov Vej 29, 2tv
2900 Hellerup
Tlf. 39 62 83 55

TRYK

Fjerritslev Tryk A/S

TIL ABONNENTERNE

Bladet vil udkomme i månederne februar, april, juni, august og november. Stof der skal med i bladet skal være inde på redaktionen den 1. i måneden umiddelbart før.

PRIS

125,00 kr. i 2001.

Modstandskampen 1940 - 45

Gestapofanger
Krigssejlere
Modstandsfolk

4. 2001

*Modstand -
vist nytter det...*

Modstandskampen 1940 - 45

Gestapofanger Krigssejlere Modstandsfolk

Organ for Sammenslutningen af danske fanger
fra FRIHEDSKAMPEN 1940-45

Buchenwald-klubben
Dachau-klubben
Landsforeningen Erhvervshæmmede fra Frihedskampen
Landsforeningen af Gestapofanger fra Besættelsen
Hannover-Stöcken-gruppen
Horserød-Foreningen
Landsforeningen af kz-fanger fra Neuengamme
Ravensbrück-gruppen
Sachsenhausen-foreningen
Stutthof-foreningen
Theresienstadt-foreningen
Krigssejlerne

Nr. 4

2001

7. årgang

Erindringer – en del af livet!

Nogle erindringer fra min ungdom v/ pens. lektor H. Herbert Kain

I oktober 1993 var det 50 år siden, at de danske jøder enten nåede at flygte til Sverige eller endte som fanger i koncentrationslejren Theresienstadt. De 50 forløbne år har lagt en dæmper på mit had og min vrede over min ødelagte ungdom, tabet af hele min familie, de svære år, der fulgte med psykiske følger, og traumatet over den udståede tortur, således at jeg nu så småt kan fortælle om perioden, uden at jeg derfor gennemlever hele perioden på ny. Og dog...

Jeg er født den 26. september 1923 i Köln som søn af en forretningsmand, der havde gjort tysk krigstjeneste i første verdenskrig, var liberal af holdning, ret velstående og følte sig helt assimileret i det tyske samfund. Dette ændredes i 1933, året for Hitlers magtovertagelse. I årene fra 1933 til 1938 udsendte Nazistytret utallige cirkulærer og bestemmelser, der trin for trin medførte jødernes manglende retsstilling i stortyskland. I skolen blev jeg i 1935 brugt som en model på den mindreværdige race, de jøder, der tilmed havde korsfæstet Jesus. Köln var en katolsk domineret by, der efter en enorm arbejdsløshedsperiode oplevede et økonomisk opsving under Hitler. I hovedsagen skyldtes opsvinget den igangsatte vå-

benfabrikation i Rhin/Ruhr-området. Som 15-årig oplevede jeg i november 1938 »Krystalnatten«, hvor nazisterne og den tilstrømmende pøbel slog mit smukke hjem i stykker, demolerede alt, smed resten på gaden og stjal alle værdigenstande, og hvor man tog min far i såkaldt beskyttelsesarrest til lejren Dachau. Han blev løsladt efter indbetalingen af et klækkeligt beløb til nazisterne som hans tak for »beskyttelse mod folkets vrede«.

Disse oplevelser fik mig til at tigge mine forældre om at måtte rejse til et udland, hvor jeg i det mindste kunne gå i fred. I nogle år havde mine forældre forsøgt at komme til USA, til Schweiz osv., men alle lande syntes lukkede for jødiske familier, hvad enten det skyldtes angst for Nazityskland eller frygt for at skulle skaffe plads/underhold til immigranterne. Jeg blev i 1938 indmeldt i den jødisk-palæstinensiske organisation »Jugend-Alijah« (ungdomsopstigning), hvis formål var at få unge, landbrugsuddannede jøder til at blive medlem af de zionistiske organisationer for sidenhen at arbejde i kibbutz i det daværende engelske protektorat Palæstina.

I Danmark havde »Kvindernes internationale Liga for Fred og Frihed« aftale med Tyskland og de danske myndighe-

der om hhv. udrejsetilladelse og opholdstilladelse til et antal unge jøder, som ligaen havde fundet danske hjem til. Jeg fik i sommeren 1939 den eftertragtede indrejsetilladelse til Danmark, men mistede samtidig min tyske statsborgerret, der jo heller ikke var meget værd.

Som statsløs kom jeg til et indremissionsk hjem på Mors, hvor et barnløst gårdmandsægtepar så en chance for at få en søn, måske en efterfølger. Der var ikke megen forståelse for den kulturkreds, jeg kom fra, og slet ikke for min religiøse baggrund. Allerede den første dag blev jeg iklædt et par kæmpe-træske, foret med halm, og bevæbnet med et roeoptagejern blev jeg sammen med 2 karle sendt i marken. De første arbejdsdage var lange, meget lange. Afvekslingen kom om søndagen, hvor jeg var med til den lokale gudstjeneste, og der fik jeg lejlighed til at hilse på præsten. Takket være samtale og skakspil med præsten en gang ugentlig og gudstjenesten samt deltagelse i missionsmøder, læsning af danske bøger osv. fik jeg lært dansk ret hurtigt, således at jeg efter 3 måneder forstod alt og kunne udtrykke det meste.

Besættelsen af Danmark den 9. april 1940 var en sorgens dag for mig, selv

om vi ikke så meget til tyskerne oppe på Nordmors. Jeg var bange, og de få af nazi-censuren åbnede breve fra min mor var skrækindjagende. Jeg søgte indenrigsministeriet om at få mine forældre hertil, men det lod sig ikke gøre, da de ikke kunne flytte deres formue ud af Tyskland, og dermed ville de sandsynligvis få brug for hjælp til at eksistere her.

Allerede i november 1940 kom registreringscirkulæret, der bestemte, at ikke-danske fik forbud imod at opholde sig mindre end 100 km fra vestkysten, efter sigende på grund af tyskernes angst for en ventet allieret invasion. Jeg kom på Sct. Knuds Vandrehjem i Assenbølle her på Fyn, tæt ved den daværende hovedvej. Planen var, at vi senere som flok skulle sendes til Palæstina via Finland. Min lyst til rejse over Finland, Sovjet og til en usikker fremtid i Palæstina var behersket. De stærkt socialistiske islæt hos tidens zionister var heller ikke min livret. På min medbragte cykel kørte jeg derfor i Bred og Skalbjergerne fra gård til gård og spurgte, om jeg kunne få ophold, idet jeg lovede at arbejde for kost og logi. Arbejdstilladelse havde jeg ikke. Jeg fandt en rar gårdmandsfamilie, der kørt før jul 1940 gav mig husly. Karlekammeret måtte jeg dele med forkarlen. Sengen havde halmmadrass, og skønt det blev en isvinter, var der ingen opvarmingsmulighed. Alligevel var jeg glad og tilfreds med mine nye kår, ikke mindst fordi de fynske piger var så flinke ved mig.

I 1941 kom jeg i forbindelse med nogle unge mænd fra Bred og Skalbjergerne, bl.a. købmand Meyers søn og proprietærsønnen Carl Stjernegaard, der optog mig i en klike, hvis mål det var at genere og bekæmpe tyskerne. Vi drog ud om natten og ødelagde den del af det tyske materiel, som vi kunne komme til. Gennem et par veninder på telefoncentralen og på jernbanestationen fik vi viden om, hvornår der kom tyske tog, som vi så prøvede at afspore o.l. Dels syntes vi, at det var spændende, dels var vi vrede på tyskerne af forskellige grunde. Den vigtigste for en del af os var, at nogle af vores sødeste piger var blevet »tyskertøse«, og det kunne vi ikke forlige os med. Så skulle tyskerne have bank.

I august 1943 tilspidsedes situationen. Jeg meldte mig til det daværende Fyns Studenterkursus, et 2-årigt aftenkursus, der havde til huse for enden af Klostervej, lige over for Fehr og Co. Der var mange motiver til dette skridt: Dels ville jeg trods krigen blive til noget, først og fremmest student, dels ville jeg være sammen med unge, der organiserede en

virkelig modstand mod besættelsesmagten. Om gadeoptøjerne og generalstrejken i august 1943 er der skrevet mange lokalberetninger, således at det er overflødigt her at fortælle derom. Vi vordende studenter punkterede og molestrerede tyskernes biler, der var til reparation ved Fehr og Co.; vi generede de uniformerede tyskere, når de ved 23-tiden skulle hjem til kasernen etc. Fra sidste halvdel af september husker jeg en aften, hvor jeg under udgangsforbudet skulle ledsage 2 piger fra studenterkursus hjem til Tietgens Allé. Vi havde alle 3 det danske politis udgangstilladelse til kl. 24. Jeg trak min cykel, mens pigerne gik. Så kom to tyske menige og ville »snakke« med pigerne. Som privatklædt tysk Unteroffizier kommanderede jeg dem på et fejlfrit tysk hjem til kasernen, og de satte forskrækket i løb, det bedste de havde lært. Selvfølgelig havde vi bagefter en hel del moro over denne hændelse.

Den 26. september 1943 var en søndag, og jeg havde fødselsdag. Min husbond i Skalbjergerne havde givet mig lov til at invitere nogle kammerater til chokolade og boller med smør. Jeg inviterede kun 2 unge jøder, der ligesom jeg selv havde fundet husrum hhv. på en gård ganske i min nærhed og i Sanderum. Vi talte om vor alvorlige situation og aftalte, at vi søndagen efter, altså den 3. oktober, på cykel ville flygte til Sverige. Planen var, at vi med en meget beskedne bagage skulle prøve at komme uanstøvet over Storebælt og siden ad små veje skulle cykle til Helsingør, og der finde en fisker, der ville sætte os over til det frie Sverige.

Fredag, den 30. september, kaldte lederen af studenterkursus, rektor Helge Poulsen, mig ud af klassen og tilbød mig natlogi i sit hjem. Han mente, at det var alt for farligt at cykle til Skalbjergerne, idet han som modstandsmand var bekendt med forlydender om en tysk aktion mod jøderne i Danmark. Men ak, jeg ville selvfølgelig ikke svigte hverken mit arbejde eller mine plejeforældre, der i forvejen var urolige for mig på grund af de mange sammenstød med de tyske besættelsestropper. Kort og godt, jeg cyklede hjem, for jeg tænkte også på min aftale med mine 2 kammerater, Dodje – nu afdøde Herbert Dobrinck – og Eggi, hvis borgerlige navn var Ernst Günther Lewysohn. Sidstnævnte lever i kibbutzen Naot Mordekhai og kommer hvert andet år på besøg her i Danmark. Hans danske skrift og tale er stadig flydende og perfekt.

Kl. 5 om morgenen den 2. oktober holdt der en tysk bil i gården uden for

mit værelse, bemandet med 3 tyskere og en dansker. Jeg vidste, hvad der kom imod mig, og derfor sprang jeg ud af vinduet og løb ud i marken. Tyskerne råbte til mig, at de ville skyde min husbond, hvis jeg ikke straks kom tilbage. På den måde blev jeg fanget, én dag før den planlagte flugt. Jeg fik under bevogtning lov til på 10 minutter at pakke de mest nødvendige ting sammen, og derefter kom jeg op på den presenningdækkede lastbil, hvor min ven og kammerat allerede sad. Til bevogtning af os sad en ældre SS-mand – han så såmænd så fredelig ud – og jeg har ofte spekuleret på, om han mon ville have skudt efter os, hvis vi var hoppet af bilen. Det havde jeg den største lyst til, men vi var bekendt med, at tyskerne brugte de andre fanger som gidsler. Vi blev kørt til Vestre skole i Odense, og der var allerede en ordentlig forsamling, dels af indvandrede flygtninge, dels af bosiddende danske jøder fra store dele af Fyn. Senere på dagen blev vi samlet på flere tildækkede lastbiler og kørt til Koldinghus, hvor ca. 50 blev stuvet sammen i en sal med voldgraven udenom og med to bevåbnede vagter ved døren. Nogle lidt ældre blev syge og fik galdestensanfald, besvime osv. Der var dyb tavshed – næsten dødsstille i salen. Alle spekulerede på, hvad der ville ske med os.

Af angst for folkereaktionen i Kolding kørte tyskerne os midt om natten til godsbanegården i Kolding, hvor 30 personer af begge køn blev stuvet sammen i en normal godsvogn. Der var så vidt vides 4 godsvogne i alt, men der var også inventar i vognene: 1 stk. spand til nødtørften. Ellers var der kun snavs.

Så begyndte den 6 dages rejse i godsvogn. Toget stod stille i timer, så blev det rangeret, kørte ofte den samme strækning tilbage, som vi lige havde overvundet. Gennem et ganske lille, hemmeligt kighul, som vi havde lavet med neglerensere og lommeknive, kunne observatørerne ved kighullet berette om østtyske banegårde, sidenhen om bøhmiske/tjekkiske. Gætterierne i vognen om rejsens mål var mangfoldige, men omsider endte vi den 6. dag på en tjekkisk landsbybanegård ved navn Bauschowice. Vi var sultne og forkomne, for i de 6 dage havde vi kun fået drikke (vand) og kartofler én gang dagligt, oftest på en mindre jernbanestation, hvor udelukkende uniformerede vagter havde adgang. Til gengæld måtte vi der tømme vor latrinspand, et ækelt arbejde, der skulle foregå i løb uden at spille indholdet. En yngre

kvinde havde aborteret undervejs, og stemningen i vognen i de seks dage var ikke just løssluppen.

Alle blev kommanderet op på nogle lastbiler, og 20 minutter efter fik nogle af os øje på skiltet: »Arbeit macht frei«. Det var koncentrationslejren Theresienstadt, vi var kommet til. Vi blev »schleuset«, d.v.s. undersøgt til bunds af SS-vagterne, frataget værdigenstande og knive og i øvrigt alt, hvad SS-mændene anså for farligt.

At fortælle om generelle begivenheder i selve Theresienstadt – en gammel garnisonsby fra kejserinde Maria Theresias tid – vil føre for vidt inden for disse erindrings rammer. Jeg vil derfor indskrænke mig til at fortælle om mine egne oplevelser i lejren:

Vi 3 kammerater – Dodje, Eggi og jeg – blev anbragt på 5. salen, dvs. på loftet af den gamle Hannoverkaserne. Der fik vi en plads på 2 m² på gulvet, hvor der lå en træuldsmadras. Ved hovedgærdet stuede vi vore få medbragte sager sammen, og derefter forsøgte vi at sove nogle timer. Allerede efter 15 minutters søvn vågnede jeg ved, at hele min krop kløede som vanvittig. Jeg undersøgte sagen og konstaterede, at jeg var fyldt med store, røde pletter over hele kroppen. Ved nærmere eftersyn så jeg små sorte dyr hoppe rundt på mig, og ved forsøg på at fange dem forsvandt de igen. Madrasserne og de uhøvede brædder på gulvet var fyldt med lopper, der grådigt kastede sig over os nyankomne. Den første nat sov jeg kun få minutter. Tiden gik med at græde og kradse mig med det resultat, at jeg ved det første dagslys fandt mig selv over-smurt med blod fra top til tå. Det kløede ulideligt, og allerede denne første dag i lejren følte jeg heftige, vedvarende smerter under mit brystben. Nogle dage efter stiftede jeg bekendtskab med en medfange, der havde været medicinsk professor ved Prags Universitet. Han kunne fortælle mig, at jeg sandsynligvis havde fået enulcus duodeni, et sår på tolvfingertarmen. Det var der mange, der havde. Vi havde fået udleveret en bulet blik tallerken og en blikpote, som vi skulle tage med til madudleveringen, samt et klippekort, hvor der var registreret 3 måltider pr. dag. Køerne ved madudleveringen var så lange, at en halv times ventetid nærmest var det normale.

Morgenmaden bestod af en sjat kaffe, brygget på brændt byg. En gang om ugen blev der udleveret 500 g brød og 50 g margarine, som fangerne selv skulle administrere. Derfor havde mange intet spiseligt til deres morgenmad. Vi tre

gutter blev hurtigt klar over, at man skulle holde hus med sit forråd, og derfor fandt vi en aflåselig kuffert, der blev vort køleskab i mange måneder. På den måde dannede vi et kollektiv, idet portionerne blev meget nøje udmålt, og ingen af os tre måtte tage noget ekstra. En kort tid havde vi en fjerde med – han var også fra Danmark – men da vi opdagede, at han hemmeligt tog fra vor beholdning, ekskluderede vi ham.

Hver morgen skulle vi møde til appel på markedspladsen. Vi tre unge var kommet i gruppen Strassenbau, der havde til opgave at udfylde de dybe huller i grusvejen med grus og jord. Vi var i alt ca. 50 mand, der blev ledsaget af 2 SS-mænd, bevæbnet med maskingevær. Arbejdstiden var 9 timer daglig, men rengøring af vogne, skovle og evt. øvrigt værktøj kom bagefter. Fra oktober 1943 til februar 1944 blev det vor hverdag, dog oplevede vi en lille forbedring, idet vi som gamle fanger fik anvist en tre etages køjeseng i knap så uhumske omgivelser. Det var en gammel buet hestestald, hvor der var opstillet 20 stk. tre etages køjer. Den øverste lå kun 50 cm fra loftet, så at de øverste knap kunne få luft. De to nederste havde fornøjelse af de mange væggelus, der i mørke kom frem fra sengenes sammenføjninger. Deres bid var værre end loppernes, og de gjorde ondt i mange dage.

Der var dog en stor trøst midt i al elendigheden: Primo december 43 fik vi overdraget en pakke med danske madvarer, såsom et stykke flæsk eller pølse, 1 kg sukker og et stykke ost. Pakkerne var betalt af vore danske venner, for mit vedkommende også af mine studenterkammerater, og de blev sendt via Røde Kors. Vi skulle kvittere for modtagelsen, og disse kvitteringer blev sendt tilbage til afsenderne. Vi fik disse pakker helt til efteråret 1944, og jeg vil aldrig glemme den store betydning, de fik for vor ernæring. Når pakkerne blev uddelt, var det en glædens dag. Vi i kollektivet besluttede af rationere pakkerens indhold, således af vi havde lidt kosttilskud hele måneden. Vi skaffede også lidt andre illegale madvarer, f.eks. stjal vi grønt, hvor det kunne findes, når vi var ude at reparere veje uden for lejren.

I foråret 1944 var jeg på grund af min sprogfærdighed samt min tilkendegivelse af at ville være ingeniør blevet fremmet til leder af min egen arbejdsgruppe Strassenbau. Jeg skulle lede arbejdet med at bygge et nyt jernbanespor på Theresienstadt til Bauschowice, således at transporter kunne gå direkte

ind og ud af lejren. Der var mange danske i min gruppe, og ved snedige forhandlinger med SS-bevogtningen fik jeg bevilget ekstra madportioner til min gruppe, der jo skulle bygge banen i en fart. Denne forventning levede vi dog ikke op til, tværtimod væltede jeg mange tipvognstog med opgravede sten og jord midt på strækningen. Efter et sådant uheld tog pålæsningen igen nogle timer, og således fik vi på 6 måneder kun bygget 1 km af de 8, som skulle bygges i alt. Med den fart ville bygningen af selve banelegemet være mindst 4 år.

Eftersom hele arbejdet foregik uden for lejren, havde lejrkommandanten fået udskrevet tjekkiske gendarmere/politibetjente til ekstra bevogtning af gruppen. SS-mændene hyggede sig i et skur og lod gendarmene om bevogtningen. Mange af disse var gode patriotiske tjekkere, der hadede tyskerne, og som gerne ville bytte varer med fangerne. De fik tandguld, indsmuglede ringe eller armbånd, og de leverede fra starten madvarer, cigaretter og sidenhen også håndvåben. Jeg blev fine venner med en håndfuld af dem, og de lagde de medbragte varer på et aftalt sted, hvor jeg så havde lagt betalingen. Alle disse varer blev bundet fast til livet inden for bukserne eller skjult i strømperne. På den måde blev min gruppe Strassenbau den illegale forbindelse med omverdenen. Gendarmene fortalte om tyskernes nederlag ved Stalingrad, og hvad der ellers var at berette fra fronterne. Vi var begyndt at vente på krigsafslutningen.

Søndag, den 14. januar 1945, var hele kolonnen standset af lejrkommandanten ved lejrindgangen. Han sendte gendarmene hjem, og den øvrige gruppe ind i lejren. Tilbage stod jeg med bange anelser. Jeg skulle klæde mig af til skindet, og der kom en del varer og våben frem. Selvfølgelig hævdede jeg, at jeg havde fundet tingene i en vejgrøft, hvor vi arbejdede, og at det havde været meningen, at jeg straks ville aflevere dem til kommandanten. Tyskerne begyndte så at slå på mig med alt, hvad de kunne finde, trak mig i håret og slog mig i ansigtet med de bare næver. Det gjorde frygtelig ondt, og jeg kunne mærke, at min næse brækkede ved den lejlighed, men jeg fastholdt mit udsagn. Så kom jeg op i lejrkommandantens jeep, blev kørt til kommandanturet og der spærret inde i et mørkt kælderlokale. Den nat har jeg ingen erindring om. Næste dags formiddag blev jeg hentet op af to SS'er, og jeg kom på ny i forhør hos kommandant Rahm og hans bøddel »lange

Heinrich«. Jeg tør ikke give noget bud på, hvor længe de slog mig, brændte mig, trak mit hår ud osv., kun ved jeg, at blodet pludselig styrtede ud af munden på mig ind på kommandantens fine gulvtæppe. Jeg kom ned i den mørke kælder igen. Da jeg var bange for, at de ville slå mig helt ihjel, hvis jeg ikke sagde noget brugeligt, opdigtede jeg flere personer, der havde kontaktet mig under mit arbejde som arbejdsleder. Det gav et par dages fred, mens tyskerne søgte efter dem.

Jeg var radbrækket over hele kroppen og frygtede det næste forhør, hvor SS jo vidste, at jeg havde løjet for dem. Også den dag blev en timelang lidelse, men jeg udnyttede min blodstrøm, der jo ikke måtte komme på hans tæppe, og man bragte mig igen til mit fængsel. For at få lidt ophold mellem slagene fortalte jeg også om mine tætte forbindelser med danske politikere og embedsmænd. Det ville tyskerne undersøge, og de sendte mig i en art grisekasse til det nærliggende fæstningsfængsel uden for Theresienstadt, Kleine Festung, hvor man i mange årtier havde indespærret kriminelle og politiske fanger. Der kom jeg i en underjordisk enmands-mørkecelle med stampet lergulv og metertykke vægge, med en spand som eneste inventar. Kartoffelsuppe og vand fik jeg én gang daglig, og komme over på latrinen med min spand måtte jeg hver anden dag. Vasket blev jeg ikke i al den tid mellem 20. januar og 6. maj, og jeg har senere ofte tænkt på, hvorledes jeg må have set ud og lugtet. Jeg fik en omgang plettyfus, som – efter hvad jeg senere hørte – mange døde af, og i de 105 døgn lærte jeg at bede til Gud om hjælp. Med bankesignaler kunne jeg holde en vis forbindelse med andre, i regelen politiske fanger. For at holde kropstemperaturen oppe lavede jeg daglig op mod 500 knæbøjninger og kuskslag. Et velkomment madtilskud var de mange lus fra armhulerne og skridtet. De formede sig hurtigt!

Det er først nu, jeg kan fortælle om de 105 dage, og jeg havde egentlig troet, at jeg havde fortrængt hændelserne, men det er langt fra tilfældet.

En af de sidste dage kom der en SS-mand – formoder jeg – med en gøende hund hen ad den lange gang, og han råbte mit navn flere gange. Som ved en indskydelse fra højere magter undlod jeg at svare, og dette blev formodentlig min redning. Der kom ikke mere mad, og jerndørene forblev lukkede de næste dage. Hvor længe, har jeg ingen virkelig tidsmåler for. Jeg tørstede, sultede og drak min egen urin. Jeg døde passivt.

Jeg havde opgivet alt. Pludselig åbnedes døren, og udenfor stod en storgrirende russisk soldat, lidt derangeret, men venlig. Han tog sin vodkaflaske fra bæltet og hældte noget i mig. Det fik mig til at bevime, og da jeg vågnede, lå jeg sammen med en masse andre i Kleine Festungs gård. Der kom en tysktalende russisk officer og rystede energisk på hovedet, da jeg stammede mit navn. Nej, mente han, jeg måtte være død, for det viste mit kartotekskort. Tyskerne havde under deres vilde flugt vestpå efterladt hele deres kartotek over fangerne. Først da jeg kunne huske mine fødselsdata, og fortalte om omstændighederne ved min indlevering til Kleine Festung, gik han med til at slette dødsanmærkningen på mit kort. Først senere forstod jeg, hvorfor SS-manden havde råbt mit navn i gangen; det viste sig, at tyskerne i deres sidste timer havde skudt et betydeligt antal af de fanger, der ville kunne blive vidner imod dem. Men jeg har stadig ikke forstået, hvad der fik mig til at undlade at svare på navneopråbet.

I 1987 tog jeg mod til mig, og sammen med min kone besøgte jeg Kleine Festung, der nu er et museum. Vi fandt min celle, og til min forundring var mit navn indgraveret på en tavle i muren. Det var en mærkelig oplevelse. Den aften konsumerede jeg en del vodka og prøvede på at sove fra alle de erindringer, der vældede op i mig. Jeg havde håbet, at jeg havde glemt den periode, men nej!

Dagen efter min befrielse drog jeg i min sribede fangedragt til den næsten mennesketomme Theresienstadt. Kun nogle få ældre, tjekkiske jøder var blevet der og ventede på den endelige erobring af Prag og retableringen af Tjekkoslovakiet. På min forespørgsel efter danskerne kunne de fortælle, at der sidste halvdel af april havde været nogle hvide busser, og at de havde taget alle danskere med. De havde ventet i 2 dage, fordi de bl.a. manglede mig, og først efter lejrledelsens tilkendegivelse af, at jeg var død, var de kørt af sted. Andre fabulerede om nogle svenskere, en greve, der havde skændtes med tyskerne. Det var Bernadotte-aktionen, der havde hentet de danske jøder til Sverige. Et helt kapitel for sig.

Tyskerne var flygtet, og russerne forfulgte dem. Jeg fik Røde Kors papirer på russisk om mit ophold i koncentrationslejren og kom til Prag, hvor der stadig var en del tyske tropper, der kæmpede. Heldigvis blev jeg fanget af de russiske sikkerhedsfolk, der omsider hjalp mig hen til det udbombede danske konsulat.

Konsul Leth var en flink repræsentant for Danmark. Han hjalp mig til et dansk pas, selv om jeg fortalte ham, at jeg formelt var statsløs. Jeg fortalte ham også, at jeg under alle omstændigheder ville prøve på at komme hjem til Danmark, selv om turen gennem det kaotiske Tyskland var farlig. Så betroede han mig nogle papirer til Franz Hvass i udenrigsministeriet, og efter et par hviledage i Prag kørte konsul Leth og den svenske konsul mig i dennes bil til Pilsen, der på det tidspunkt dannede grænsen til de amerikanske besættelsestropper.

Fra nu af måtte jeg stå på egne ben, og efter konsulens råd skulle jeg prøve at komme vestpå og derfra til Danmark. Turen blev da også som en ond drøm, som jeg kun husker fragmenter af. Jeg fik et amerikansk Index-card, der skulle give mig ret til at benytte samtlige amerikanske transportmidler. Til alt uheld var der ingen, der gik vestpå. Derfor gjorde jeg mig skyldig i at stjæle en tyskers cykel, der efter nogle dages cykling igen blev frastjålet mig. I Bamberg sad jeg fast, og chancerne for at komme videre var begrænsede. Da så jeg en tysk slagterbil med anhænger med løbende motor, og medens slagteren bar kødet ind til amerikanerne, snuppede jeg bilen med anhænger og stak af. Efter 20 km's kørsel indhentede to amerikanske jeeps mig og fik mig stoppet. De grinede, tog mig med og så hjalp en af deres officerer mig videre. Således endte jeg efter 10-12 dages eventyrstur i Bruxelles. Også her skete det forunderlige, at jeg på strøget i Bruxelles så en ældre herre, der forekom mig bekendt. Det var min morbror Albert Stern, der under hele krigen var gået under jorden uden for Bruxelles. Han kunne berette, at hele min øvrige familie var omkommet i Auschwitz. Morbror Albert ville gerne have beholdt mig, eftersom han ingen livsarvinger havde. Betingelsen var den, at jeg skulle vende tilbage til den ortodokse jødedom og fortsætte hans virksomhed i Frankfurt/M. Det sagde jeg nej tak til, fordi jeg ville tilbage til Danmark, som jeg følte som min virkelige hjemstavn. Allerede næste dag, den 1. juni 1945, hjalp mit Index-card mig til at komme med en amerikansk transportmaskine til Kastrup. Jeg kunne aflevere konsul Leth's papirer til udenrigsråd Hvass. De københavnske sporveje ville imidlertid ikke gratis transportere en pengeløs, glatraget koncentrationslejr fange, og jeg blev på turen over Amager flere gange smidt ud af linje 31, indtil en venlig mand stak mig de 15 øre, der kunne skaffe en billet til Chri-

stiansborg. Udenrigsråd Hvass ville høre alt om konsul Leth, og efter en god dansk frokost gik han med mig til Crome & Goldschmidt, der forsynede mig med rent undertøj, en skjorte og en maksimalhabit. Oven i købet fik jeg for ministeriets regning en billet til Skalborg, som dog først kunne udnyttes 2 dage efter, fordi togene til Fyn og Jylland kun kørte hver anden dag.

Således ankom jeg den 3. juni om aftenen hos mine gamle plejeforældre, hvor gensynsglæden var stor. Allerede en af de næste dage sad jeg på den hestetrukne slåmaskine og slog græs til hø. Derefter gik det slag i slag med masser af arbejde for at tjene til livets ophold og til studierne. Hjælp kunne

jeg som ikke-dansker ikke få. Lovgivningen om hjælp til besættelsestidens ofre kom først meget senere. Derfor klarede jeg tingene selv, holdt kyllinger, kaniner, dyrkede tobak, arbejdede på kontor og meget mere. Jeg blev student med en pæn eksamen, og senere lærer, efter at jeg af økonomiske grunde havde måttet kvitte det medicinstudium, som jeg havde sat mig som et livsmål. I 1950 blev jeg gift med en sød, dansk pige, en studenterkammerat fra beskedne kår, og sammen læste vi på seminariet her i Odense. Vi har fået 3 børn sammen, der nu virker som hhv. advokat, cand.scient.pol. og læge. Den sidstnævnte har oven i købet skaffet mig titlen morfar.

En ulykkelig ungdom med masser af lidelser er selvfølgelig ikke gået spurdløst forbi, uden at mit helbred har taget skade. Ikke desto mindre kunne jeg i 1991 tage min afsked som lektor ved Ingeniørhøjskolen Odense Teknikum og samtidig fejre mit 40 års jubilæum. Gennem årene har kollegerne udpeget mig til mange tillidsjob, der ganske vist var ulønnede, men som dog giver en den tilfredsstillende, at man er et aktivt medlem af et fællesskab.

En rædsom barndom og ungdom er sluttet på bedste vis.

Gid jeg nu må kunne nyde mit otium sammen med min kone, uden at nye og faretruende etniske stridigheder formørker min hverdag.

Neuengammeforeningens generalforsamling

Fredag den 29. april 2001 blev der afholdt generalforsamling i Landsforeningen af KZ-fanger fra Neuengamme. Foreningen var vært ved et par håndmadder før generalforsamlingen. Der var 43 stemmeberettigede medlemmer tilmeldt.

Formand for foreningen, Helge Hansen, bød velkommen, og traditionen tro blev de afdøde medlemmer nævnt og æret være deres minde.

1. Generalforsamlingen gik videre, og bestyrelsen foreslog, at Mogens Køhl blev valgt til dirigent. Hvilket blev vedtaget.
2. Kasserer Cornelius Olsen aflagde det reviderede regnskab, der blev godkendt.
3. Formanden aflagde beretning for året, der var gået. Beretningen blev godkendt af den samlede generalforsamling.
4. Til dette punkt indkomne forslag var ikke modtaget noget.
5. Formanden aflagde her en særlig uddybende beretning, der begrundede

foreningens udmeldelse af Sammenlutningen, hvilket klart fremgik af beretningen, som har en sammenhæng med den snarlige erstatning fra den tyske stat til tidligere KZ-fanger. Formandens beretning fik støtte-tilkendegivelser fra John Nielsen og Solveig Skjøtt. Formanden og bestyrelsens beslutninger og handlinger fik hele generalforsamlingens opbakning og godkendelse.

6. Valg af bestyrelsesmedlemmer. Formanden har modtaget Harry Henriksens udmeldelse af foreningen. Bestyrelsen foreslog, at Helle Rasmussen, gift Sørensen, blev konstitueret i bestyrelsen efter bestyrelsesmedlem og fanebærer Carl Heisels død. Helle har været suppleant siden 1998 og kan så vælges i lige år. På valg var næstformand Ernst Nielsen, kasserer Cornelius Olsen og bestyrelsesmedlem Henning Jensen. Alle modtager genvalg. Den samlede generalforsamling godkendte forslag og valgte bestyrelsesmedlemmer uden tøven. For et år ad gangen vælges 2 suppleanter, bestyrelsens forslag var:
  1. Børge Petersen
  2. Jens Stenz

Begge blev valgt i den nævnte rækkefølge.

Revisorer er fortsat Clara Lynge og Jørgen Jønson med suppleant Jytte Gajhede. Fanebærer: Bestyrelsens forslag var, at Leif Sørensen får overdraget fanen, hvilket blev godkendt af generalforsamlingen. Herefter blev Helle Sørensen medlem af turudvalget sammen med Helge Hansen.

7. Foreningens fremtidige virke, der var utvetydig opbakning til formanden og bestyrelsen, så alle vil fortsætte arbejdet i det kommende år, bl.a. med pilgrimstur, om det er muligt.
8. Eventuelt. Hasse Jensen fra Kibæk havde spørgsmål vedrørende skæringdatoen for hvem, der har mulighed for at søge erstatning. Hanne Bahnsen takkede formand Helge Hansen for hans arbejde for foreningen og foreningens medlemmer. Generalforsamlingen blev afviklet i god ro og orden med en stor opbakning til formand Helge Hansen til hans fortsatte arbejde i foreningen.

Referent Helle Vibeke Sørensen

Ved Minna Dahl,
Sdr. Fasanvej 53, 4th
2000 Frederiksberg, tlf. 38 19 68 06

Først en rettelse: i sidste nummer havde Eli Olsen 75 års fødselsdag, men han blev 90 år. Så undskyld for det. Minna Dahl.

14. august
Svend Petersen, 80 år
Bymuren 46, 2500 Hvidovre

17. august
Jørgen Christensen, 75 år
Jyttevej 3, 9000 Aalborg

18. august
Ruth Andersen, 75 år
Østre Allé 16, 9000 Aalborg

Harald Mikkelsen, 80 år
Ulkjærvej 55, 7840 Højslev

23. august
Bengt Jacobsen, 80 år
Finsensvej 61 st., 2000 Frb.

24. august
Dora Svejgård Kristensen, 80 år
Teglvangenget 1, 4., 9000 Aalborg
(ej hjemme på dagen)

Gerda Rigensborg, 80 år
Lyngby Torv 14 st. 2800 Lyngby
(ej hjemme på dagen)

27. august
Erik Kragh, 85 år
Skarpnæsvej 7, 9990 Skagen

Jens Westergren, 80 år
Tagsvej 167 1. tv., 2400 Kbh NV

Svend Aage Mortensen, 85 år
Hovmarksvej 70, 2920 Charlottenlund

31. august
Ditte Hulten, 75 år
Møllevvej 69, 8900 Randers

1. september
Edith Pedersen, 75 år
Nybrogade 2, 2, 9000 Aalborg

2. september
Alfred Andersen, 80 år
(Stutthof)
Bregnevej 7, 5220 Odense SØ

4. september
Børge Rasmussen, 80 år
Toftevej 15, 5220 Odense SØ

Lilly Rasmussen, 90 år
Havepladsvej 150, 7000 Fredericia

5. september
Knud Madsen, 85 år
Søndergade 28, 8700 Horsens

7. september
A. Himmelstrup, 75 år
Bushøjvej 232, 8270 Højbjerg

Merete Marling, 75 år
Fyrvej 13, 9990 Skagen

Elisabeth Petersen, 85 år
Vissenvej 9, 9210 Aalborg SØ

8. september
Anders Sloth, 85 år
Fjordgade 14, 7680 Thyborøn

12. september
Niels Ager Hansen, 75 år
Stenløkke 4, 5260 Odense S

14. september
Grethe Damgaard Jørgensen, 80 år
Strandvejen 20, 5700 Svendborg

15. september
N. Ledegaard Møller, 80 år
Fjordbrinken 8, 6950 Ringkøbing

18. september
Ellen Jørgensen, 80 år
Skolevangsvej 36, Elling,
9900 Frederikshavn

19. september
Alfred Lunde, 95 år
Korsløkeparken
Nyborgvej 231, 5220 Odense SØ

Niels Helgartze, 75 år
Viborgvej 97, Hagebro, 7800 Skive

20. september
Mary Holm, 75 år
Sædding Strandvej 28, 6700 Esbjerg

22. september
O. Bro, 80 år
Elmosevej 57, N. Fløjstrup, 8330 Beder

27. september
Laura Christensen, 80 år
Rantzegaade 36 st., 9000 Aalborg

Arved Jensen, 80 år
Ryparken 194 st., 2100 Kbh. Ø

4. oktober
Lise Kristensen, 75 år
Koktvedvej 47 1. tv., 9900 Frederikshavn

Hardy Knudsen, 90 år
Bjørnøgade 5, 9000 Aalborg

8. oktober
Elly Andersen, 85 år
Randersvej 1, 8200 Århus N

9. oktober
Holger Nielsen, 80 år
Fuglsangs Allé 105, 8210 Århus V

Erik Richter, 80 år
(Dachau 142.642)
L. Borberggade 27 3., 9400 Nørresundby

12. oktober
Kaj Kjerrumgård, 75 år
Skoleparken 108, 8330 Beder

15. oktober
Karen Wolf, 75 år
Bjørnøgade 27, 9000 Aalborg

16. oktober
Ewald Lægteskov, 85 år
(Sachsenhausen 73101)
Åsumvej 128, 5240 Odense NØ

19. oktober
Lilly Staub, 90 år
Viaduktvej 3 - 15, 7000 Fredericia

Elo Svejgaard Kristensen, 80 år
(Buchenwald)
Teglvangenget 1, 4, 9000 Aalborg
(ej hjemme på dagen)

26. oktober
Arno Wester, 80 år
Mejerivej 25, Thurø, 5700 Svendborg

28. oktober
Vagn Ege Arnskjold, 80 år
Ringgården 9, 2., Bolig 214,
2400 Kbh NV

1. november
Liv Jensen, 70 år
Bremdrupvej 71, Ågård, 6040 Egtved

8. november
Else Hvidbjerg, 80 år
Fredensgade 3, 3559 Slangerup

Gudrun Nyholm Jensen, 75 år
Roesskovvej 111, 5200 Odense

11. november
Erna Petersen, 65 år
Fasanvej 13, 7000 Fredericia

13. november
Ragnhild Nielsen, 80 år
Billesgade 7, 9000 Aalborg

14. november
Anni Jørgensen, 80 år
Rosengården 14 st. tv., 9200 Aalborg SV

4. og 5. maj på Bernadottegården, Hadsund

Ved kransenedlægningen den 4. maj var der, udover beboere og gæster, fane- og æreskommandoer fra Hjemmeværnet og Marine- og Garderforeningen. Pernille Roth spillede smukt på kornet. Vagn Jeldtoft Jensen foretog kransenedlægningen og holdt talen. Hadsund folkekor sang sammen med deltagerne i mindehøjtideligheden »En lærke letted« og »Altid frejdig, når du går«. Derefter samledes alle omkring kaffebordet i Bernadottegårdens mødesal. Her sang folkekoeret alene og sammen med alle deltagerne en række nye og ældre sange. Aftenen blev som sædvanlig ved arrangementer på Bernadottegården en oplevelse for alle, som deltog.

Navngivning af værelser på Bernadottegården den 5. maj

Sikkert for sidste gang var Frihedskampens Veteraner kommet med forslag til navngivning af værelser. Navngivningen blev indledt med, at Ellen Otte, der er formand for Bernadottegårdens bestyrelse, nævnte vigtigheden af navngivning, der gør unge nysgerrige. Navngivningen har fået hende, der ikke selv har oplevet besættelsen, til at søge oplysninger om den tid. Som en af sine sidste handlinger inden nedlæggelsen af Frihedskampens Veteraner stod formanden Knud Mølgaard for navngivningen af to beskyttede boliger.

Christian Michael Rottbøll Kaptajn i SOE

Rottbøll blev født i 1917 på Børghlum Kloster og tog som frivillig til Finland i 1939. I juni 1941 fik han lov til at rejse til Sverige under påskud af igen at ville melde sig som frivillig til krigen i Finland. I stedet lykkedes det ham at komme til England, hvor han blev uddannet af SOE i faldskærmsudspring, sabotage og andet undergrundarbejde. Allerede i april 1942 blev han sammen med telegrafisten PH Johannesen nedkastet ved Jyderup for at blive SOE's chef i Danmark i stedet for CJ Bruhn, hvis faldskærm ikke havde åbnet sig under nedkastningen den 27.12.1941.

Det var vanskelige tider for faldskærmsfolkene, dansk politi's hjælp til Gestapo var udmærket. Under en razzia, som politiet foretog på bestilling af Gestapo, blev PH Johannesen skudt. Det medførte en aftale om, at politi og

faldskærmsfolk ikke måtte skyde hinanden. Det havde de politifolk, som også på bestilling af Gestapo var sendt ud for at arrestere Rottbøll, ikke fået at vide. Ulykkelige omstændigheder medførte, at Rottbøll blev dræbt af ikke mindre end 12 skud. Trods de vanskelige forhold og den korte tid, var Rottbølls indsats dog af uvurderlig betydning for det fortsatte modstandsarbejde.

Klaus Skott Hansen, der havde skrevet en bog om Rottbøll, indledte med at fortælle om opvæksten på den store gård med 50 ansatte. Allerede her kom Rottbølls sans for retfærdighed frem. Han kunne ikke lide ulighed og uretfærdighed. Han var i gymnasiet meget interesseret i antikkens filosoffer og tog deres teser om kampen mod overmagten til sig. Derfor tog han til Finland i 1939 og senere til England og derfor deltagelsen i modstandskampen.

Havde han levet i en anden tidsalder, som ikke tvang den enkelte til at tage et valg som et menneske af format, kunne han på mange områder være blevet et forbillede.

Et familiemedlem takkede både foreningen og Bernadottegården for navngivningen. Christian Michael Rottbøll har altid haft en stor plads i familiens bevidsthed.

Otto K Lind General og tidligere forsvarschef

Lind var født i 1920 og var på officersskolen på Frederiksberg Slot den 9. april 1940. Han kom til at gøre et uvurderligt arbejde for efterretningstjenesten. På sin cykel gennem hele Jylland kortlagde han tyske radarstationer og forlægninger og indtegnede dem på kort med præcis angivelse af, hvor mange soldater, der var i hver forlægning. Det kunne han fastslå ved at spørge de lokale bagerere om deres leverancer til en forlægning.

Lind blev arresteret i juni 1944 af Gestapo. Han kom til det berygtede hovedkvarter på universitetet i Århus, hvor han fik en meget hård behandling. I 29 dage sad han lænket i et mørkt rum med alt for lidt mad og i de sidste dage uden vand. Til gengæld fik han mange prygl, også den frygtede bastonade. Utroligt nok holdt han ud, og Gestapo

fik ingen oplysninger af ham. Han blev truet med KZ, men da man fandt ud af, at han var officer, gik turen i stedet til Frøslev, hvor han sammen med andre fanger blev anbragt som gidsel foran i tyske troppetog. Otto K Lind fik efter krigen en strålende militær karriere, i flere år en høj stilling hos Baltap i Karup, han blev general og dansk forsvarschef. Han døde i året 2000 som 80-årig.

Knud Mølgaard

holdt under middagen festtalen, hvor han kom ind på det forunderlige øjeblik, hvor meddelelsen om den tyske kapitulation kom over BBC. I den sidste tid under krigen havde han dagligt cyklet 20 km rundt i København, som kurer for den hemmelige politiledelse. For os, der selv har oplevet dagene omkring 4.-5. maj, var talen god og levendegjorde de dage.

Til slut overrakte han som afgående formand en check til Bernadottegården, Hadsund, på 320.000,00 kr. Beløbet vil sikkert sammen med den store malerisamling komme til at indgå i en fond.

Borgmester Karl Christensen

kunne love, at overgangen til kommunalt eje i 2002 ikke ville få betydning for driften, det har hele tiden været kommunens ansvar. Fra bestyrelsen har byrådet modtaget en skrivelse, hvor der udtrykkes ønske om, at man fortsat giver modstandsfolk forret til en bolig. I øjeblikket er der én på venteliste til de beskyttede boliger. Der ventes ikke at blive problemer her, da der i alle årene har været et udmærket samarbejde mellem byråd og bestyrelse. Bestyrelsen opfører med sit arbejde, når overgangen til kommunen bliver en realitet. Bernadottegården er kendt for at give sine beboere en omfattende omsorg og omhu og ikke mindst tryghed. Til slut bragte han Kirsten Brams og hendes medarbejdere en stor tak for fremragende arbejde.

Kommentar til Mindehøjtiden den 4.-5. maj 2001

på Bernadottegården, Hadsund

Arrangementet i forbindelse med navngivningen med efterfølgende middag, ledsaget af udmærket klavermusik, der også var en god ledsagelse til »En lærke

letted«, »Kom maj, du søde milde«, »I Danmark er jeg født« og »Dejlig er jorden« med deltagelse af pårørende til Rottbøll og Lind, mange beboere, medarbejdere, bestyrelsen, byrådsmedlemmer, repræsentanter fra kirken (og tale af Finn Carpentier) og gæster (såsom Birthe Wognsen), var dejligt og vellykket. Bliver tilbage at ønske, at overgangen til kommunalt eje ikke bliver enden på ånden på Bernadottegården, og at det aldrig må blive glemt, hvorfor Bernadottegården blev bygget, og hvad navnet Bernadotte står for. Måske skulle man overveje at beholde den nuværende bestyrelse i form af et rådgivende nævn?!

Anni Mørk

Vagn Jeldtoft Jensens tale i anledning af kransenedlægning, Bernadottegården den 4. maj 2001

De henrettede, myrdede og dræbte modstandsfolk, vi mindes i dag, nåede aldrig, som os andre, at opleve det uforglemmelige øjeblik, da BBC den 4. maj 1945 kl. godt 20 gav besked om tyskerens kapitulation.

De fleste af dem, vi mindes, var under 30 år, da de døde. Men når vi tænker tilbage på dem, er det som unge menne-

sker, og vi glemmer altid, at havde de levet i dag, ville de have været jævnaldrende eller ældre end os andre.

I modsætning til flere af de sidste års forfattere og journalisters bøger om besættelsestiden skrev de ikke om historien, men skabte den gennem deres egen indsats.

De beviste, at en meget lille gruppe gennem en uselvisk indsats kunne tale Roma midt imod, og Roma var her samarbejdspolitikere og embedsmænd uden civilcourage, som var på fejl kurs.

For rigtig at forstå betingelserne har man måttet opleve den tid, det er ikke nok at grave sig ned i arkiverne og tro på rapporter, som altid vil være præget af den person, der har haft ansvaret for udarbejdelsen. Jernbanesabotagen blev nedgjort, forfatteren var blot ikke klar over, at DSB havde indregnet forsinkelser på grund af sabotagen i de køreplaner, han studerede, og han må have overset, at general Eisenhower i to tilfælde giver jernbanesabotagen i Danmark æren for, at de allierede kom først til to broer over Seinen.

Og forfatteren til bogen om politiet i besættelsesårene overser, at selv flere måneder efter den 29. august 1943 fortsatte politifolk det gode samarbejde med Gestapo. Og ikke et ord om højere politifolks forargelige optræden i KZ

Buchenwald, de skældte kolleger ud, der talte med andre danske KZ-fanger. I deres øjne var de fortsat forbrydere, som de under besættelsen havde jagtet. Når vi husker de dårlige politifolk, skal vi ikke glemme de ikke helt få politifolk, som gjorde en god indsats. På en aften som denne, hvor vi mindes modstandsfolk, lad os ikke glemme de 6351 søfolk, som med deres skibe på over 500.000 bruttoton meldte sig under engelsk flag, uden at vide, hvornår de igen kunne få forbindelse med familier og rederier i Danmark. Og ikke så få af dem havde fra 1. Verdenskrig erfaringer med ubådskrig. De måtte også i tiden efter den 9. april lide under, at danskerne og Danmark ikke var i høj kurs i udlandet, især nordmændene kunne være hårde, men det vendte ret hurtigt til respekt, og tabstallene viser med rette: de danske tab var 15,4%, de norske på 13,5% og de hollandske på 14%. 1621 søfolk mistede livet. En højtstående britisk politiker udtalte senere, at den danske flådes indsats måske var afgørende i slaget om Atlanterhavet.

Lad os vise de døde modstandsfolk og søfolk vor ære og respekt ved 1 minuts stilhed.

La femme Allemande

Af Kurt Hälker

I respekt for den standhaftighed, med hvilken Irene Wosikowski bar Gestapos tortur og hendes uknækkede mod såvel som den trofasthed, som hun viste modstandsbevægelsen, gav franske fædrelandskæmpere fra Marseille hende dette æresnavn. Den andel, kvinderne havde i kampen for freden, for afslutningen af den 2. Verdenskrig, er væsentlig større end det i almindelighed blev antaget. Tyske kvindelige modstandere af fascismen har siden 1933 en uendelig lidelsesvej bag sig. Mange har trods den i 1933 begyndende rædsel urokkeligt arbejdet videre. De vidste, at tugthus, KZ-lejr og død truede dem. Tyske kvindelige modstandskæmpere var virksomme i alle dele af Tyskland og vidt ud over grænserne, de var overalt der, hvor tyske kvinder levede. Antallet af kvinder, der blev myrdet af den fascistiske justits, er meget høj.

En af dem, der var mest engageret og modig i den lange række af kvindelige frihedskæmpere, var Irene Wosikowski, som var født den 09.02.1910 i Danzig og blev henrettet i Berlin Plötzensee den 27.10.1944, kun 34 år gammel.

Irene tilbragte en del af sin tidligste barndom i et socialdemokratisk hjem hos forældrene i Kiel. Hun voksede op sammen med sin broder, i arbejderbevægelsens pålidelige fællesskab, der prægede hende. Faderens død – han faldt i oktober 1914 ved Lille (Frankrig) i en krig, som han hadede – påvirkede vedvarende familiens politiske holdning. Irene gik som 14-årig i handelskole i Hamburg, sluttede sig til den marxistiske ungdomsbevægelse og blev endelig medlem i den kommunistiske ungdomsforening (KJVD). Venner fortæller om hende:

Irene var meget aktiv, kampglad, men også selskabelig, utvungen og meget livs-

glad. Mellem 1926 og 1930 var Irene politisk leder og organisationsleder i KJVD-gruppen, altid og på alle områder i spidsen, fuld af begejstring og virkelyst...

Irene havde afsluttet skolen med gode karakterer og blev stenograf. Som sådan arbejdede hun i handelshuse i Hamburg og Berlin indtil 1930. Derefter arbejdede hun i KPDs rækker, og indtil 1934 var hun medarbejder hos Franz Dahlem.

Tvunget ind i illegaliteten undgik hun tilfangetagelse ved flugten til Tjekkoslaviet og antog dæknnavnet Helga. Efter to års studium ved den internationale Leninskole i Moskva flyttede hun i 1937 til Paris og blev der medarbejder ved Den Tyske Folkeavis (Deutsche Volkszeitung). Denne avis var som bekendt et vigtigt våben for den antifascistiske modstand ikke kun i Frankrig, men også for den illegale antifascistiske bevægelse i selve Tyskland.

Irenes liv i Paris var så nøjsomt som det, hendes mange kampfæller levede. De franske myndigheder indrømmede hende ganske vist asyl som politisk emigrant, men gav ingen arbejdstilladelse. Trods denne vanskelige situation mistede hun aldrig modet. Luise Kraushaar, som Irene også i tiden i Paris lærte at kende og arbejdede sammen med, indtil sin anholdelse i Marseille 1943, husker: »Jeg lærte Irene at kende som Helga. Jeg blev opmærksom på Helga, fordi hun havde et så muntert væsen, et så venligt smil, var sådan et vindende menneske, som man straks havde tillid til.«

Efter begyndelsen af Anden Verdenskrig blev i Paris først mændene og derefter kvinderne indespærret, deriblandt også Irene, Luise Kraushaar og mange andre. De blev transporteret til Sydfrankrig. Irene, som var indespærret i lejren Gurs, gjorde alt tænkelig muligt for at styrke de tilfangetagnes moral og give dem mod. Luise Kraushaar beretter herom »Vi havde i barakkerne overhovedet ingen skabe eller borde, kun halmsække og ellers intet. Irene havde et ualmindelig godt håndelag og var et praktisk menneske, hun kunne simpelt hen alt. Hun kunne sy vidunderligt... hun var en fremragende sportskvinde og drev os til at drive sport og gymnastik i lejren, også hvis vi ingen lyst havde. Og hun tømrede til os, og også til andre kvinder, et bord af brædder, som hun organiserede...«

Efter Hitlers tropper var gået ind i Frankrig og kapitulationen 1940, lykkedes det Irene og andre kvinder at flygte ud af lejren og slå sig igennem til Marseille. Men næppe var hun steget af toget, før hun straks blev taget til fange af det franske politi og på ny indespærret i flere måneder.

I november 1942 besatte de tyske fascister også Sydfrankrig. I Marseille vrimlede det bare med værnemagtsfolk. Opgaven for de tyske antifascister ændrede sig nu. Det gjaldt nu om overalt blandt soldaterne at yde oplysningsarbejde. Tusinde aviser og flyveblade blev fordelt til dem – et farligt forehavende. Irene blev forsynet med legitimation, som var skaffet illegalt, og som udgav hende som Marie-Luise Durand og Paulette Monier. Sådan optog hun direkte kontakt til tyske soldater, søgte at tale personligt med dem, for at få dem til at tænke sig om og opfordre til: »Tyskland skal leve videre, derfor skal Hitler styrtes! Alle våben mod Hitler!« Soldaterne blev tiltalt ved neutrale lejligheder, på gaden, i varehuset. Kvinderne tilbød

først deres hjælp med at oversætte, man talte så om emner som musik, teater, ferie eller vejret og aftalte at mødes igen. Ved 3. eller 4. møde begyndte så en forsigtig udspørgen igennem politiske samtaleemner, for at prøve soldaternes indstilling.

Irene har vel ført hundreder af sådanne samtaler og dermed også kunnet overbevise en række soldater. Nogle af dem, således også denne artikels forfatter, som blev påvirket gennem modige tyske antifascistiske kvinder i Frankrig, kunne blive vundet for bevægelsen *Freies Deutschland* (Frit Tyskland). Mange måneder gik alt godt. Men en dag kom Irene i forbindelse med en tysk matros, som lovede at samarbejde med hende, modtog flyveblade og derefter forrædte hende til Gestapo. Matrosen Frischalkowski var en stikker og gav den 03.07.1943 på Gestapo-kontoret til protokol:

»... Ved det andet møde begyndte hun så at tale om politik og forsøgte at udspørge mig om min indstilling. Jeg gik tilsyneladende ind på hendes indstilling, hvorpå hun ivrigt begyndte at fortælle. Hun spurgte om, hvordan kammeraterne og især officernes politiske indstilling er, og hvordan man blandt os vurderer den aktuelle situation. For at få hendes tillid, fortalte jeg hende, at jeg allerede tidligere havde tilhørt det kommunistiske parti og endnu i dag tænker og handler kommunistisk... Kvindens navn fik jeg hurtigt at vide, hun kaldte sig Paulette Monier. Jeg har indtil nu ikke fået kendskab til hendes lejlighed, fordi hun aldrig tager mig hen til sin lejlighed. Jeg er fuldstændig overbevist om, at det vil lykkes mig at få endnu mere ud af denne kvinde. Om de videre sammentræf med fru Monier vil jeg løbende afgive beretning«. Matrosen fik til opgave af Gestapo at opretholde forbindelsen med fru Monier.

Irenes modstandsgruppe var usikker i vurderingen af denne matros. Også Irene overvejede igen og igen, om alt var i orden med denne mand. Men troen på oprigtigheden, ikke mistroen, men tilliden til denne matros fra Hamburg sejrede. Hun gik hen, og da hun var på mødestedet, blev en hånd lagt på hendes skulder, Gestapos hånd. Irene blev straks taget i forhør og udgav sig hos Gestapo som Marie-Luise Durand. Igennem et fransk antifascistisk øjenvidne, som var blevet fængslet sammen med hende, kom det frem, at Irene i 3 uger blev umenneskeligt slået og tortureret. Gestapo ville tvinge hendes

kampfællers navne ud af hende. Irene tav. Den standhaftighed, hvormed hun talte Gestapos tortur, var dengang dagens samtaleemne i Marseille. Siden den tid bærer hun æresnavnet »La femme Allemande«, det navn, som hun fik af de franske landsmænd. Irene blev overført til sin hjemby Hamburg. De videre forhør blev gennemført af Gestapomanden Teege.

Alle videre forsøg på at bryde Irenes modstandskraft forblev uden succes. Den 13. september 1944 blev Irene på grund af forberedelse til højforræderi dømt til døden af Volksgerichtshof i Berlin under foresæde af den berygtede Nazidommer Freissler, og den 27. oktober 1944 blev Irene henrettet i Berlin Plötzensee.

I sin vanskeligste time forsikrede hun sin moder: »Jeg forbliver vor sag tro!«

Draft maj 2001

Dette bidrag beror på en dokumentation, som venner i Hamburg har stillet til rådighed.

Oversat af Anni Mørk

Efterlysninger

Vedr. erstatningssagen har vi en ufuldstændig adresse på Leif Andersen, Ved Bellahøj 22, 9. 0004, 2700 Brønshøj, og breve kommer retur. Sagen er, at man i Tyskland er i færd med en sidste gennemgang af de indsendte papirer (v.M.) og har konstateret, at der i nogle ansøgninger mangler nogle formularer. (Det er et fremskridt, at man har fundet ud af, hvilke man skal bruge). Dem er vi nu ved at skaffe frem, og blandt disse er han.

Hvis nogen ved, om Henry Hansen, Højrupvej 11, Taulov, der døde den 20. juni, har skrevet artikler om besættelsen, vil hans børn meget gerne vide noget om det.

*Henvendelse til
Dagmar Mørk Jensen*

Bernadottegården i Roskilde den 4. og 5. maj 2001

For 25. gang har beboerne på Bernadottegården fejret frihedsbudskabet. Igen i år deltog man i mindehøjtideligheden i Ryvangen om aftenen den 4. maj. Der deltog ca. 40 beboere og personaler, så man måtte leje en stor bus for sammen med Bernadottegårdens egne busser at kunne klare behovet.

Vi kørte i god tid for at kunne gå en tur til henrettelsespladsen, hvor Ebbe Kaaber, fhv krigssejler og deltager i den allierede invasion i Normandiet den 6. juni 1944, lagde en blomst ved pladsen med Kaj Munks smukke digt Drenge, I Drenge. Bagefter sang alle *Altid frej dig...*

Mange gik en tur under pergolaen med mindepladerne for de danske, som ikke kom hjem fra de tyske lejre, inden man fandt en plads foran gravene og Axel Poulsens smukke mindesmærke. Her havde mindelundens personale reserveret plads til vore mange kørestolsbrugere, så de her kunne overvære mindehøjtideligheden, der blev ledet af Anna-Lise Clausen.

Ved hjemkomsten blev de mødt af et utroligt smukt syn. En lysallé på HH Kochs Vej og foran Bernadottegården lyst op med flere hundrede haveblus anbragt i begge sider af vejen. Lysalleen var arrangeret af Bernadottegårdens Venner, som serverede snitter for de hjemvendte med øl, kaffe og en lille én.

Den 5. maj begyndte formiddagen ved Bernadottes minde-eg og mindesten. Kl. 11.00 blev fanen ført frem af Johs.

Ryvangen 4. maj 2001, Ebbe Kaaber (Bernadottegården) lægger blomster ved henrettelsespladsen. Foto: MH Nielsen.

Damsgaard, tidl. politimand og Buchenwald-fange. Efter en fællessang talte Bernadottegårdens bestyrelsesformand, Mogens Henrik Nielsen, som i sin tale stillede spørgsmålet: Skal vi blive ved med at hejse flaget og mindes den 5. maj? Han besvarede selv spørgsmålet med et »Ja, det skal vi«. Takket være danske søfolk i de allieredes tjeneste og en voksende modstandsbevægelse stod vi på de allieredes side, da

krigen sluttede, og derfor skal vi blive ved med at fejre den 5. maj – fejre, at der var nogen dengang, som gav os vor selvrespekt tilbage. Efter talen blev der igen sunget, inden der blev lagt blomster ved mindestenen af beboere og gæster, hvorefter fanen blev ført ud.

Kl. 12.00 blev der serveret en dejlig middag med underholdning for beboere, personale og gæster. Under middagen

Berndt Leen Olsson, F.V., taler om Svenn Seehusen ved afsløringen af mindetavlen. Foto: MH Nielsen.

Sigurd Weber taler om Flemming B Muus ved afsløringen af mindepladen. Foto: MH Nielsen.

Svenn Seehusens datter Ida Seehusen har netop påhørt Berndt Leen Olssons tale for hendes fader. Foto: MH Nielsen.

tog Berndt Leen Olsson fra Frihedskampens Veteraner ordet, og idet han udtrykte stor varme og hengivenhed for de to Bernadottegårde og deres beboere, fortalte han, at præsidenten havde besluttet, at man ville donere Bernadottegården i Roskilde 420.000,00 kr. og overrakte Mogens Henrik Nielsen beløbet i en check. Det var svært i en fart at formulere en tak for den overvældende gave, som nu vil medføre, at vi på Bernadottegården kan gøre mange ting for dens beboere, som ellers ikke ville være muligt. Derefter gik man i blok 1, hvor Frihedskampens Veteraner havde ønsket at foretage navngivning af 2 boliger.

Den første bolig fik navn efter Flemming B Muus og bebos af Inger Bjørnholm, der var kurer under besættelsen. Sigurd Weber fra Frihedskampens Veteraner motiverede donationen med

Flemming B Muus' store indsats som leder af SOE i Danmark, en indsats, der var med til at gøre sabotagen mere effektiv. Flemming B Muus' enke, Varinka Muus afslørede mindepladen.

Den anden donation blev foretaget ved Ebbe Kaabers lejlighed i Svann Seehusens navn. Berndt Leen Olsson talte varmt om kammeratskabet med Svann Seehus og hans store organisatoriske evner, som han efter krigen brugte i forbindelse med opbygningen af Frihedsmuseet og Bernadottegården i Roskilde. Ida Seehus foretog afsløringen af mindepladen for sin far.

Efter de to donationer var Bernadottegården vært ved et lille glas for de deltagende, hvor beboere og gæster fik en god snak, inden man gik hver til sit efter en god og minderig dag.

MHN

5. maj 2001, Varinka Muus ved Flemming B Muus' mindetavle, Bernadottegården. Foto: MH Nielsen.

Bernadottegården Roskilde 25 år

Den 29. august fylder Bernadottegården 25 år, og det fejres med flagallé, taler og sange. 25 år er der gået siden dens indvielse i 1976. Efter 10 års arbejde var det lykkedes at få virkeliggjort de tanker, der var fremsat af tidligere fanger og modstandsfolk på et stævne i maj 1967.

Af praktiske grunde begyndte man med at stifte Den selvejende Institution Bernadottegården. Det var naturligt at knytte Grev Folke Bernadottes navn til projektet. Det næste skridt var at skaffe den nødvendige startkapital, og derfor stiftede man i 1970 en fond, hvis navn naturligvis blev Bernadottefonden. Det var vigtigt, at Hendes Majestæt Dronning Ingrid uden betænkning påtog sig hvervet som protektor. Den nødvendige startkapital blev indsamlet, og man kunne udarbejde et projekt til en grund, som Roskilde Kommune havde foræret. Man havde den glæde, at Dronning Ingrid den 5. maj 1970 overværede en højtidelighed, hvor enken efter Folke Bernadotte, grevinde Estelle Bernadotte, symbolsk plantede et egetræ, hvor Bernadottegården skulle opføres.

Der var endnu mange vanskeligheder at overvinde, inden Roskildes borgmester kunne nedlægge den første grundsten til Bernadottegården den 5. maj 1975. Selve indvielsen blev foretaget den 29. august 1976, hvor man kunne indvise et moderne plejehjem med plads til 60 beboere, hvoraf de 30 var tidligere modstandsfolk og fanger.

Siden den dag har vi fejret Bernadottegårdens fødselsdag den 29. august. Dagen begynder normalt med en højtidelighed ved Bernadottes minde-eg, hvor der bliver talt, sunget og lagt blomster. Her kan alle deltage. Om aftenen afholdes en fødselsdagsmiddag med underholdning for beboere og personale.

Men i år skal der gøres noget særligt. Dels er det en rund fødselsdag – 25 år – og dels er det Bernadottegårdens sidste fødselsdag som selvejende institution, da Roskilde Kommune iht. overenskomst overtager Bernadottegården den 1. januar 2002.

Forberedelserne har stået på i flere måneder. Det skulle jo gerne blive en festlig og minderig dag. Aftaler skulle træffes om medvirken af orkester og sangkor ved højtideligheden ved mindeegen. En god taler skulle findes, et stort telt lejes til den efterfølgende reception, og man skulle finde ud af, hvad der skal serveres ved receptionen og sidst, men ikke mindst, skulle der laves invitationer til de mange gæster og modstandsforeninger, krigssejlere, beboere med ægtefæller, personaler og venner af huset, som man gerne ville se.

Gamle modstandsfolk og fanger er meget velkomne til denne højtidelighed med efterfølgende reception, men da vi ikke kender jer allesammen ved navn, må I nøjes med at blive inviteret på denne måde gennem bladet.

Dagen bliver delt i to dele:

Formiddagen med højtideligheden ved minde-egen begynder kl. 10.30. Et hjemmeværnsorkester vil spille fra kl. 10.00.

Efter en velkomst føres fanerne frem, hvorefter Studentersangernes Seniorkor vil synge nogle danske sange. Efter en fællessang taler lektor Poul Kilde-moes inden Seniorkoret igen synger. Mens orkesteret spiller »The last Post« er der nedlægning af blomster ved Bernadottes mindesten. Seniorkoret synger igen, og derefter fællessang med »Altid frejdig når du går«, inden Bernadottegårdens leder, Emmy Reitoft, slutter af og inviterer til reception.

Derefter er der et tiltrængt hvil for alle beboere, inden de om aftenen skal deltage i en festmiddag med underholdning, hvor også personalet og bestyrelser tilknyttet Bernadottegården samt enkelte venner af huset deltager. Desværre har vi ikke plads til så mange gæster, som vi gerne ville have set.

Vi håber meget, at det bliver en god og festlig dag, som alle deltagere kan tænke tilbage på med glæde.

Mogens Henrik Nielsen

MF-klubbens udflugt den 16. juni 2001

Dagligt kan man i medierne se og høre om de dårlige forhold, der hersker på danske plejehjem. Om beboere, som fører en hensygnende tilværelse uden oplevelser, uden noget, der kan live op i en trist tilværelse, hvor den ene dag ligner den anden til forveksling. Om stresset personale, der ligger vandret for at nå de mange opgaver, som der pålægges dem, og som gør det vanskeligt for dem at nå mere end lige netop at opfylde beboernes basale behov mht. mad, pleje og personlig hygiejne.

I Bernadotttegårdens 25-årige historie kender man disse problemer, men takket være donationer og pengegaver har man haft mulighed for sammen med et engageret personale og hjælpsomme frivillige at kunne lave ferieture til forskellige dele af landet, Tivoliture, opføre revy for beboerne, foretage udflugter ud i det grønne med en hyggelig kro som mål.

I mange år har tidligere modstandsfolk og KZ-fanger på Bernadotttegården haft en klub, *MF-klubben*, som afholdt sammenkomster i »Det skæve hjørne« og små udflugter. I begyndelsen var klubbens medlemmer aktive, men efter-

hånden er også de blevet svagere og svagere; men lysten til at komme ud og opleve noget er der stadig.

Den tidligere krigssejler Ebbe Kaaber foreslog en dag, at MF-klubben lavede en tur ind til Frihedsmuseet. Vi kontaktede museets ledelse, som meget gerne ville tage imod de gamle modstandsfolk og lørdag den 16. juni kørte vi, 15 i alt, i Bernadotttegårdens egen bus til København. Dog uden Ebbe Kaaber, som døde få dage forinden og netop var blevet bisat.

Vi blev modtaget af museets leder, museumsinspektør Esben Kjeldbæk, som bød os velkommen i kanonhallen, hvor han indledte med en fyldig gennemgang af museets historie og opbygning. Lige fra dets spæde begyndelse med en udstilling i Frimurerlogen til det i dag står som et moderne museum med et af de højeste besøgstal i Danmark.

Esben Kjeldbæk roste meget historikeren Jørgen Barfod, som i sin tid som museets leder udarbejdede og indførte et registreringssystem af de mange tusinde genstande. Barfods arbejde havde gjort det meget lettere for hans efterfølgere at finde frem til bestemte museums-

genstande, som kan belyse et bestemt emne...

Esben Kjeldbæk tog os derefter med rundt i museet, viste og fortalte om de enkelte udstillinger, som bl.a. fortæller om dagligdagen under besættelsen og folkestrejker, sabotage, illegale blade og våbenedkastninger, fængsel og KZ-lejre samt om vore krigssejlere. Det blev en meget interessant gennemgang, inden vi kunne sige tak og farvel til Esben Kjeldbæk.

Alle var efterhånden brødflove, så turen gik videre op langs Strandvejen, hvor vi efter 20 minutters kørsel standsede ved Strandmøllekroen i Klampenborg. I den gamle kro ved Øresunds kyst stod et veldækket bord klar til os i »Den røde stue«. Et meget hyggeligt lokale, hvor vi nød en lækker platte med tilhørende øl og snaps. Snakken gik livligt og alle deltagere hyggede sig inden hjemturen. Alle havde en god og ikke for anstrengende dag. Ingen var mere trætte, end at man var klar til en ny udflugt. Spørgsmålet var bare. Hvor skal vi hen næste gang?

Mogens Henrik Nielsen

Intet går i stå, heller ikke tiden – alderen!

Redaktionen, den ansvarshavende del, og runde dage må nu, hvor nødigt vi end vil, hjælpes. Se nedenfor:

Mit navn er Anni Mørk. Jeg er datter af Dagmar og Villy Mørk Jensen og er efter næsten 27 år i Hamburg flyttet tilbage til Danmark. Jeg har tilbudt min hjælp i.f.m. udgivelsen af Bladet til Kaj Christensen og Dagmar Mørk Jensen. Måske er det også muligt, langsomt, igennem Bladet at skabe forbindelse mellem børn, børnebørn og oldebørn efter Modstandsfolkene.

Venlig hilsen
Anni Mørk

SENTENSER

Det forekommer ofte, at demokratiet forveksles med tilbudsaviser eller kuponhæfter.

Kaj Christensen

Demokrati kan være alt andet end folkestyre, men også folkestyre. Demokratur er aldrig folkestyre.

Kaj Christensen

Den demokratiske udvikling fremmes ikke af, at man laver individuelle karriereplaner i 6. klasse.

Kaj Christensen

Gestapofangerne Randers mindes 4. maj

Vejrmæssigt så det ud til, at fredag den 4. maj ville blive en god dag. Den spæde regn udeblev, og den kølige luft blev henad eftermiddagen krydret med sol og med den også varme, så for foreningen Gestapofangerne Randers blev det til en dejlig eftermiddagstur, da de ved 13-tiden forlod Randers Rutebilstation med 25 passagerer og i bagagerummet 6 stk. krans og 20 blomsterbuketter, så her var der da noget, der lige skulle lægges på plads.

Som altid når vi mødes, er det med gensidig glæde, og det var da heller ingen undtagelse i dag. Humøret var højt, snakken gik livligt, og pludselig var vi i Hornslet. Vi gjorde holdt foran monumentet over de henrettede fra Hornslet-gruppen. Her lagde formanden Frode Greve Rasmussen en krans, foreningens fanebærer Aage Pedersen var på sin post og vi sang »Altid frejdig når du går«.

Turen gik nu videre til Estruplund, der ligger på nordkysten af Djursland.

Her på kirkegården lagde Reinar Kragh en krans ved mindestenene over de seks engelske flyvere, der med deres bombefly styrtede ned den 30. august 1944 efter at være skudt i brand.

Under en samtale, som formanden, Frode Greve Rasmussen, havde med kirkegårdsgartneren, kom det til udtryk, at man her i Estruplund var meget imponeret over, at vi stadig kunne vedligeholde denne tradition. Herudover fortalte han, at en søster til en af de omkomne flyvere fornylig havde besøgt stedet.

Efter en dejlig køretur i det danske landskab, hvor vi her og der kunne se et begyndende forår, ankom vi i fint solskin til Skovbakken i Randers. Her lagde Aksel Hald Christensen en blomsterbuket ved mindestatuen over Krigsårene 1940-45.

Vi fortsatte nu til Nordre kirkegård, hvor vi kørte helt frem til mindelunden.

Mens Aage Pedersen stod fanevagt ved mindetavlen over de Randersborgere, der døde i de tyske KZ-lejre, var der en livlig aktivitet med at lægge krans og blomster, før vi mødtes ved mindetavlen, hvor formanden, Frode Greve Rasmussen, lagde foreningens krans.

Vi kørte nu videre til Hvidsten. Her i mindelunden ved mindestenen over de henrettede fra Hvidsten-gruppen lagde formanden, Frode Greve Rasmussen, en krans, og vi sang »Altid frejdig når du går«.

Vi mødtes nu henne på kroen, hvor der var dækket et kaffebord med kroens hjemmebagte kringler.

Efter at have nydt synet af den begyndende restaurering af kroen, kørte vi tilbage til Randers, hvortil vi ankom ved 17.30-tiden efter en god eftermiddag.

Tage Høgsgaard, Risskov

Svend Aage Pedersen lægger en krans ved mindestenen for S. Aa J. Andersen, der blev dræbt den 29. august 1943. Mindestenen står på Nordre kirkegård. Foto: Tage Høgsgaard.

Ved mindetavlen på Nordre kirkegård lagde formanden, Frode Greve Rasmussen, en krans over de Randersborgere, der omkom i tyske KZ-lejre. Foto: Tage Høgsgaard.

På Estruplund kirkegård lagde Reinar Kragh en krans ved mindestenen over de seks nedstyrede engelske flyvere. Foto: Tage Høgsgaard.

I mindelunden i Hvidsten lagde formanden, Frode Greve Rasmussen, kransen ved mindestenen over de henrettede fra Hvidsten-gruppen. Foto: Tage Høgsgaard.

Landsforeningen
Erhvervshæmmede
fra Frihedskampen
Omegnsafdelingen

LANDSMØDE

på Hotel Skjalm Hvide
i Jørlunde ved Slangerup
16.-17. august 2001

Program

- Kl. 11.00-12.00** Delegerede og medlemmer/gæster checker ind.
- Kl. 12.00-13.15** Frokost for alle (med øl/vand)
- Kl. 13.30** Landsmøde for delegerede begynder (kaffe/te forefindes).
For medlemmer og gæster er der bustur i det nordsjællandske.
- Kl. 16.00** Landsmødet slutter.
- Kl. 18.15** Festaften for alle og indbudte gæster. Velkomstdrink.
- Kl. 18.45** Festmenu med vin ad libitum.
Herefter kaffe med likør/cognac.
Under festen underholder Jesper Nyrup på harmonika.
(Bar for egen regning)
Natmad.
- Kl. 23.30** Bussen kører tilbage til Lyngby.
Morgenmad – hjemrejse.

Endeligt program med dagsorden for landsmødet samt dermed forbundne festligheder vil blive fremsendt til afdelingsbestyrelserne.

Reserver venligst dagene, og tag gerne ledsager med.

FIR

Året 1951 var kendetegnet af en opflammen af nazistiske tendenser i Europa. Det skete i kølvandet på den kolde krig, og det gav anledning til, at modstandsfolk fra 18 lande på en kongres i dagene 30/6 - 3/7 1951 grundlagde Fédération Internationale des Résistants i erkendelse af, at de demokratiske kræfter i alle lande måtte samarbejde. Der var nok, der forsøgte at splitte de gamle modstandsfolk, der jo ofte havde haft forskellig baggrund, og som i den kolde krig befandt sig i forskellige lejre.

FIR blev da i de år den eneste organisation, der samlede deltagere fra både Øst og Vest. Og den består i dag af 75 foreninger fra 27 lande. Som ikke-statslig organisation (NGO) har FIR konsultativ status hos FN og Unesco samt hos Europarådet, ligesom den er repræsenteret ved Menneskeretsorganisationen i Geneve.

Man er medstifter af »Det internationale initiativ for modstandsfolk og ofre for Nazismen«. Dette arbejde må fortsættes i det nye årtusinde. Derfor afholdtes den 5. maj 2000 et internationalt møde i Berlin, der fastslog, at vor forpligtigelse var og bliver kampen for mere demokrati og social retfærdighed for alle folkeslag. Dette mål når vi ikke alene, men kun i samarbejde med alle, især med den unge generation, som må bære målet videre.

Kun ungdommen kan forstå forpligtelsen over for vort livsværk. I denne ånd kan og skal erfaringerne fra modstanden mod Nazismen videregives fra de endnu overlevende til demokrater fra alle generationer. Det er FIRs fremtidsmål. FIR holder i september kongres i Wien, også med dansk deltagelse.

D.M.J.

SENTENSER

Frihed og lighed burde være synonyme størrelser, men frihed og ulighed er desværre synonyme.

Kaj Christensen

Det er kynisme, hvis man ikke forstår, at etikken er livets mål.

Kaj Christensen

Kammeraternes Hjælpefond Årsmøde 2001 i Sønderborg

Modet sluttede med en festlig middag. Her ses fra venstre de fleste af deltagerne. Poul Brandt, fru Hauberg, Erik Hauberg, Warmi Hansen, Martin Frøland, Hans Henrik Høy, Anna-Lise Clausen, Aksel Clausen (stående), Niels Chr. Andersen, Solveig Skjøtt og Hans Bøjlund. Foto Aase Beck Eigenbroth.

Kammeraternes Hjælpefonds årsmøde var i år henlagt til Quality Hotel Sønderborg, hvor 12 af fondens 15 bestyrelsesmedlemmer var samlet.

Rapporten fra 4. maj-højtideligheden i Ryvangen rummede som sædvanlig stor ros til Hjemmeværnet, som afvikler mødets praktiske funktioner perfekt. Som hovedtaler var indbudt den tidligere modstandsmand og Neuen-gamme-fange Karl Salling Møller fra Aalborg (se Modstandskampen nr. 3, juni 2001, side 21). Vejret var fint og traditionerne – formiddagens blomster-nedlægning på gravene ved elever fra Bispebjerg skole, korsang ved N. Zahles pigekor under ledelse af Minna Hess Thaysen, og musik ved Hjemmeværns-region VI Musikkorps, blev fulgt på smukkeste vis. Man vedtog at forhandle med et par grupper for at undgå opstilling, som blokerer publikums adgang til henrettelsespladsen.

Der er i bestyrelsen enighed om, at Kammeraternes Hjælpefond skal fastholde 4.maj-højtideligheden i Ryvangen i mange år – også når de gamle, dvs. de,

der selv har oplevet besættelsestiden, er væk. Warmi Hansen er ved at forberede en ny, a jour-ført udgave af bogen om Mindelunden.

Der var også enighed om at fastholde beslutningen om at afhænde Kegnæshuset o. år 2004/05. Selv om huset stadigvæk er fuldt besat i 35-40 uger om året, er det tydeligt, at ansøgerne bliver færre, og at brugernes gennemsnitsalder vokser støt. Ventelisten er hvert år kortere og kortere. Hertil kommer, at huset belaster fondens økonomi hårdt. De samlede udgifter i regnskabsåret 2000 var kr. 36.911, medens de frivillige bidrag beløb sig til kr. 17.830, altså mindre end halvdelen. Hertil kommer, at det i indeværende år har været nødvendigt at udskifte det store vindue i stuen. Til alt held har fonden fået tilskud på 15.000 kr. fra Frihedskampens Veteraner til hårdt tiltrængt køb af nye senge.

Bestyrelsesmødet sluttede med »Altid frejdig når du går«, idet den sædvanlige søndagsudflugt var sløjftet. En hyggelig middag på hotellet rundede dagen af.

Enkelte bestyrelsesmedlemmer benyttede søndagen til at besøge Kegnæshuset, hvor vi blev gæstfrit modtaget af den pågældende uges beboer, Aksel K Juul og hans kone.

Aase Beck Eigenbroth

Medlemmer af bestyrelsen på besøg i Kegnæshuset. Fra venstre Hans Bøjlund, Martin Frøland (siddende: gæst), formanden, Anna-Lise Clausen samt halvt skjult med ryggen til, Aksel Clausen og Poul Brandt. Ved hushjørnet ugens beboere Aksel Juul og frue samt en gæst. Foto Aase Beck Eigenbroth.

Bestyrelsesmøde 07.05.2001 kl. 13.00 4. Maj-Kollegiet, Frdbg.

Referat

Deltagere: Salle Fischermann, Harry Henriksen, Mogens Henrik Nielsen, Hans Otte, Peder Søgård, Solveig Skjøtt, Kaj Christensen (observator).

Fraværende: Johs. Damsgaard, Birgit Fischermann, Harry Rasmussen og Anna-Lise Clausen.

Dagsorden:

1. Konstituering af bestyrelsen
2. Meddelelser fra formanden
3. Meddelelser fra foreningerne
4. Pressemeddelelse om repræsentantskabsmødet den 14/3-2001
5. »Rådhuset«?
6. Fonde - rekreationsfonden
7. Anna-Lise Clausen
8. Eventuelt

Ad. 1

Som næstformand blev valgt Birgit Krasnik Fischermann.

Ad. 2

Salle Fischermann udtrykte stor glæde over den store tilslutning den 4. maj i Mindelunden.

Ad. 3

Foreningen Gestapofanger: Har været på bustur til Sverige med museumsbesøg. Sluttede af på Dragør Hotel.

Sachsenhausen-foreningen: Har deltaget i præsidiemøde. Billedhuggeren Chr. Galskiøtt har ringet ang. råd og hjælp for placering af hans mindesmærke i Berlin (stregerne).

Erhvervshæmmede: Har haft generalforsamling i Virumhallen. Møde i Gilbjerg hoved. Skal på skovtur den 30/5. Landsmøde på Skjalm Hvides Hotel 16/8.

Ad. 4

MHN har udsendt pressemeddelelse om repræsentantskabsmødet den 14/3 til de 5 store dagblade. Jyllandsposten henvendte sig for at få et interview med Salle Fischermann. Da han var udrejst, trådte MHN til. Det blev til en artikel i JP den 22/4.

Ad. 5

Salle Fischermann vil foreslå Københavns rådhus, at man afholder en afslutningsfest, når vi har lukket, dvs. foråret 2002 (o. 5/5-2002?). Enighed om at alle aktive skal inviteres.

Ad. 6

Punktet udskydes til næste møde, hvor forhåbentlig alle medlemmer kommer.

Ad. 7

Da Salle Fischermann er udrejst på Anna-Lises fødselsdag, vil MHN overrække en gave på foreningens vegne. Vedr. det vedtagne vederlag til Anna-Lise for brug af kontor undersøger foretningsudvalget den praktiske mulighed (skattevæsen m.m.)

Ad. 8

Hans Otte fremviste et skema, som omegnsafdelingen bruger ved meddelelser om medlemmers død til Arbejdsskade styrelsen.

Solveig Skjøtt kommenterede et brev fra Harry Henriksen vedr. Tysklands-erstatninger. Det var svært at forstå, da der tilsyneladende var en sammenblanding af 2 ting.

Solveig Skjøtt gik kl. 13.45.

Bred enighed om, at de 4 bestyrelsesmedlemmer på Bernadottegården i Roskilde selv vælger de 2 (ud af 4), der skal fortsætte efter 1. januar 2002. Næste bestyrelsesmøde mandag den 27. august kl. 13.00 på 4. Maj Kollegiet, Frederiksberg Bredgade 13 B, 2000 Frederiksberg.

Ref. MHN

Buchenwaldklubben

Stiftelsesfest

Onsdag den 19. september 2001 er det atter dagen, hvor vi sammen kan højtideligholde og fejre vores overlevelse fra de tyske rædselslejre.

Det sker ved en festlig sammenkomst for klubbens medlemmer med ledsager denne dag kl. 13.00 i kantinen på politistation 1, Halmtorvet nr. 20, Kbh. V.

Der bydes på en velkomstdrink ved bordene efterfulgt af en tre-retters menu af samme høje kvalitet som sidste år, afsluttende med kaffe. Vores fremragende vinkyper gennem mange år, Andreas, er gået på pension, men hans efterfølger, Lars, følger i de traditionelle spor og vil under festen sælge øl og vand samt herlige vine efter deltagernes smag og egen regning – meget moderate priser.

Før, under og efter måltidet vil Poul Ebbe underholde med liflig musik. Han vil som sædvanlig også spille op til en svingom.

Trods skatteforhøjelser og almindelige prisstigninger er kuvertprisen den samme som sidste år, nemlig kr. 200,00. Deltagere uden for HT-området vil kunne få rejseudgiften betalt af kassereren.

Da kantinen maksimalt rummer 96 personer, bedes tilmelding foretaget snarest og senest den 1. september ved indbetaling af beløbet for deltagelse på postgiro nr. 6 17 60 03, Buchenwaldklubben, Ernst Steen, Vendersgade 6, 4. th., 1363 Kbh. K. Efter 1. september må man forhøre kassereren om evt. pladsmulighed.

Vel mødt!

Programmet for 19. september er iøvrigt:

Kl. 08.45 Kransenedlægning ved politigravene på Bispebjerg kirkegård, indgang Støvnæs Allé.

Kl. 10.00 Mindehøjtidelighed i den firkantede gård på Politigården.

Da kantinen på st. 3 Bellahøj skal ombygges, kan endelige oplysninger om årets ande-flæskespil ikke gives p.t., men reserver allerede nu den sidste tirsdag i november – nærmere i senere blad.

Med kammeratlig hilsen
MBM/Sekr.

Til Harry Henriksen - Svar på dit brev af den 24/4-2001

Dit brev af den 24/4 viser klart, at der er meget, du ikke har forstået.

Det er rigtigt, at jeg anbefalede dig som *suppleant* til Neuengammeforeningens bestyrelse – hvilket jeg må beklage, men du har ikke forstået virkeligheden: Du var ikke bestyrelsesmedlem, som du underskriver dig. Bestyrelsesmedlem skal man vælges til.

Det er også rigtigt, at jeg anbefalede dig som kasserer i Sammenslutningen, som Neuengammeforeningens repræsentant, du glemte blot at trække dig, da vi meldte os ud af Sammenslutningen, men det er vel sådan med alle, der ønsker at gøre sig bemærket.

Du skriver, at jeg fører en HETZ mod Villy B Jensen, (jeg må korrigerer dig til, at det var hele bestyrelsen, hvor du jo ikke var med). Men også dér har du ikke forstået det, skønt det har været anført skriftligt adskillige gange. Jeg skal gerne gentage for dig at: Sammenslutningens formand eller forretningsudvalget

har ingen ret til – udenom sin bestyrelse – at stille sig op som formand for en komité, hvis leder skal have 600 kr. for sin assistance; velvidende, at det er helt gratis med de autoriserede skemaer fra IOM i Helsinki – men det nævner man ikke med et eneste ord i Sammenslutningen.

Selvom adv. Rabuchin også i sine skrivelser nævner, at de eneste gyldige skemaer er dem fra IOM, så du har den frækhed at skrive i dit læserbrev: udfyld ingen skemaer fra IOM i Helsinki. Du påtager dig et stort ansvar, hvis nogen medlemmer er så naive at følge dit råd.

Du klager så over en uretfærdig behandling på vort bestyrelsesmøde – ingen andre syntes det – men det var under alle omstændigheder langt pænere, end den opførsel, du udviste, da jeg ringede til dig.

Så henviser du til et brev, jeg sendte til Dagmar, som hun åbenbart har sendt videre til jer (det var også ventet). Da jeg ikke ved, om det er bekendtgjort for Münchhausen, overvejer vi at sende det til ham. Det er ganske rigtigt fra Solveigs referat, fra samme møde, men du har sikkert »glemt« at læse referatet fra

generalforsamlingen den 15/3 2000, hvor det fremkommer første gang. Vil du nægte, at det er sagt – 2 gange – eller påstår du, at Solveig lyver. Det »officielle« referat er både fordrejet og usandt.

Det kaos, du omtaler, kunne være undgået, hvis ikke emsige »kasketryttere« havde haft så travlt, så kunne hele erstatningssagen afvikles fredeligt og roligt, uden uvenskab og Münchhausen havde fået sine 3% til administration som planlagt. Neuengammeforeningen er i øvrigt de eneste, der har anbefalet, at han skulle have disse penge, hvis der overhovedet bliver nogen.

Jeg har med tilfredshed noteret mig, at du udtræder som *suppleant* i Neuengammeforeningens bestyrelse pr. 27/4 samt udmelder dig af Neuengammeforeningen pr. 28/4-2001, hvilket jeg hermed bekræfter.

Der er endnu ikke taget stilling til, om vi sender mit svar til vore medlemmer, men da vi ikke ved, hvem du har sendt til, vil det i så fald blive til alle, vi sender begge breve.

Helge Hansen
formand for Neuengamme Landsforening

Oplysninger fra andre lande

Ifgl. Grini-posten efterlyses unge, der kan/vil tilbringe nogen tid som en slags kustode i Sachsenhausen, hvor mange nordmænd sad. Måske kunne der være danske »børnebørn«, der kunne være interesseret.

Ifølge ANTIFA arbejder den tyske kulturminister på at få Buchenwald under beskyttelse af internationale mindesmærke som historisk minde for de af nationalsocialisterne oprettede KZ-lejre.

Man minder desuden om, at for eksempel Kessler, der for nyligt blev dømt for ansvaret for »Muren«, allerede fra 1933 ydede stor indsats mod Nazismen.

Mahnruf, Wien, oplyser, at man nu i Østrig åbner fangeorganisationerne for unge mennesker.

Nekrolog

Jørgen Blinkenberg Grosen

Den 22. juli afholdes i Rødding Kirke mindehøjtidelighed for Jørgen Blinkenberg Grosen, Lintrup, der døde i sit hjem den 16. juni. Jørgen Grosen var gammel Horserødfange og var under hård behandling i Vestre Fængsel.

Der bliver stille nu – Jørgen Grosen kan ikke mere ruske i en gennem en livlig, af og til provokerende telefonsamtale. Ikke kun Rune vil savne ham. Det var godt, vi fik lov til at lære Jørgen Grosen at kende.

Dagmar / Anni

Helsingør Dagblad 2. juni 2001

Han roede modstandsfolk i kajak over Øresund

Harry Henriksen ydede en usædvanlig pionérindsats under krigen. På mandag den 4. juni fylder han 80 år

ESPERGÆRDE: Som aktiv kajakroer og tidligere mariner stod Harry Henriksen i forreste række, da det under den tyske besættelse af Danmark gjaldt om at modarbejde tyskerne og skaffe så mange jøder og modstandsfolk som muligt til Sverige.

På mandag den 4. juni fylder han 80 år, og dagen fejres privat med familien. Men Harry Henriksen - der siden 1964 har boet i Espergærde - fortæller stadig gerne om de dage, der blev så væsentlige for ham i hans liv.

Han var kun 23 år og netop hjemsendt fra marinen, da han startede i det små med at producere illegale blade i Helsingør og omdele dem.

Men da tyskerne tog den

legendariske Erling Kjær, som drev den navnkundige illegale rute over Øresund - og navnlig da tyskerne i 1943 forbød al sejlads - måtte der tages andre metoder i brug.

I kajak

- Vi »lånte« en tomandskajak, og så begyndte jeg at sejle kurerer fra modstandsbevægelsen over. Det skete med udgangspunkt fra dr. Kaldans villa skråt over for den nuværende restaurant Sommariva, og som observatør fungerede Bent Nilsson og »Moster« alias Astrid Hastrup.

De agerede karestepar og holdt samtidig øje med tyskerne, fortæller Harry Henriksen. Der i parentes bemærket er storebror til nu afdøde Helge Henriksen, der sammen med sin fru Dagny i mange år drev købmandsfor-

retningen i Nygård.

Harry sejlede altid over om aftenen til Sofiero, hvor han og kurer-passageren efter aftale blev hentet af svensk politi. Kureren blev bragt i sikkerhed, mens Harry overnattede hos venner i Helsingborg for derefter at vende alene tilbage i kajakken næste aften.

Endnu den dag i dag kender Harry Henriksen ikke navnene på de mennesker, han var »skipper« for. Så vidt han husker, gjorde han turen over Øresund en otte-ti gange, og kun en enkelt gang havde han også en passager med tilbage.

- På min sidste tur havde jeg en kurer med, som gik under dæksnavnet »Skyggen«, og han bad mig give besked om, at han var kommet godt over. Men da beskeden skulle afleveres i Hannibal

Sanders renseriforretning i Gothersgade i København, gik det galt.

Taget af Gestapo

Ejendommen blev omringet af Gestapo og Harry bragt til afhøring i Shellhuset. Herefter kom han en måned i en celle i Vestre Fængsel og til Frøslevlejren, hvor han sad til julen 1944, da han blev overført til KZ-lejren Neuengamme og senere til Udekommmando KZ-lejr Dalum ved den hollandske grænse sammen med 117 andre.

Midt i marts 1945 gik turen tilbage til Neuengamme, og Harry var så heldig at klare strabadserne. Han var blandt de fanger, der vendte hjem med Bernadottes berømte hvide busser.

Efter krigens afslutning deltog Harry Henriksen i anholdelsen af stikkere. Siden

meldte han sig som frivillig til den engelske hær, hvortil han rejste den 14. januar 1946.

- Jeg mente, det var bedst at opleve noget nyt for der ved at fortrænge rædslerne fra KZ-lejrene.

Oprikelig var Harry uddannet kontorist på gummifabrikken Tretorn, og fra

1950 til 1980 - hvor han blev pensioneret - var han ansat i visumafdelingen på Den amerikanske Ambassade i København.

Kajakken befinder sig på Helsingør Bymuseum.

**Af Lasse Bech
Foto: Jørgen J.K.**

Herfra skal lyde en forsinket lykønskning på 80 års dagen.

Red.

Klip fra aviser og blade

Politiken 31. maj 2001

Nazist får livs- varigt fængsel

En tidligere tysk officer fundet skyldig i mord på fanger i en kz-lejr, hvor mange danske jøder var anbragt under Anden Verdenskrig.

Af Dana Schmidt, Prag

En domstol i München idømte i går den fhv. SS-mand, Anton Malloth, livsvarigt fængsel for hans gerninger i koncentrationslejren Teresienstadt, hvor han blandt fangerne var kendt for sin grove sadisme. Flere overlevende havde vidnet mod Malloth, 89 år. Han er den første fangevogter fra Teresienstadt, som blev draget til ansvar siden befrielsen for 56 år siden. Omkring 140.000 mennesker fra besatte lande, heriblandt Danmark, blev deporteret til lejren, der ligger nord for Prag og nu er et museum. Størsteparten var jøder. For mange var stedet kun en mellemstation på vej til en udryddelseslejr.

Malloth blev ved retssagen fundet skyldig i at have slået en fange ihjel i 1944 og i at have forsøgt at myrde en anden året før. Han viste ingen følelser, da dommen blev afsagt. Dommeren begrundede den høje straf med Malloths usædvanlige brutalitet »over for mennesker, han betragtede som racemæssigt mindre værdige«. Straffen tjener ifølge dommeren også som advarsel for nynazister. Den østrigsk-fødte Malloth blev anholdt i maj i fjor efter at have været i de tyske myndigheders søgelys i 36 år. De

begyndte at efterforske anklagerne mod ham allerede i 1964, men først sidste år lykkedes det at finde vidner og indsamle beviser.

Den fhv. fangevogter, oprindeligt slagter, boede de seneste 12 år før anholdelsen på et fint plejehjem ved München. Opholdet blev betalt af organisationen Stille Hilfe, der tager sig af fhv. nazister, og som ledes af SS-chef Heinrich Himmlers datter, Gudrun. På plejehjemmet blev han fundet af forfatter Peter Finkelgrün, hvis bedstefar var ét af Malloths ofre.

I Tjekkiet har Malloths forbrydelser været kendt længe. Han blev allerede i 1948 dømt til døden in absentia for hundredvis af mord, for han var flygtet til Italien. Han mistede dog sit italienske statsborgerskab, da det blev afsløret, at han havde fortiet sin SS-fortid. I 1988 blev han udvist til Tyskland.

Retssagen mod Malloth er sandsynligvis én af de sidste af slagsen. I april blev en anden fhv. SS-mand fra Teresienstadt, Julius Viel, ved en tysk domstol idømt 12 års fængsel for mord på syv jødiske fanger. Han skød dem få uger før befrielsen. I marts blev Alois Brunner idømt livsvarigt fængsel i Frankrig for at have sendt tusinder af jøder til kz-lejre. For tiden undersøger myndighederne i Hamburg anklager mod fhv. SS-officer Friedrich Engel for mord på 200 italienere. Tysk lov har ingen forældelsesfrist for krigsforbrydelser.

dana.schmidt@pol.dk

Retssystemet arbejder langsomt, men det arbejder dog.

Straffen er her ikke det væsentlige, men at forbryderen aldrig kan vide sig sikker.

En international krigsforbryderdomstol kan – måske – forhindre, eller formindske krigsforbrydelser i fremtiden.

Dette må være målet.

* Politiken har i deres rubrik »Fejl og fakta« 1/6-2001 rettet, at Teresienstadt ikke er et museum.

BØGER

STATEN STÆRK OG FOLKET FRIT

Dansk Samling mellem fascisme og modstandskamp

Af Henrik Lundbak

730 sider. Indbundet. Illustreret.

Kr. 350,00

Forlag Museum Tusulanum

Dansk Samling stiftedes i 1936, og efter at det gled ud af Folketinget i 1947, var partiet stort set dødt, selv om nogle af partiets ideer anvendes af andre partier i dag.

Bogen, doktorafhandlingen, behandler kun Dansk Samling i årene 36 til 47, og det er måske afhandlingens svaghed – måske den eneste.

Selv om partiet forsvandt i 1947, havde det sin store, omend korte periode før og under besættelsen, hvorefter det måtte redefinere sin politik for at være »i stue« med demokratierne.

Partiet var – efter verdenskrisen i 29-33 – et parti, der var modstander af såvel demokratierne som det moderne samfund, der var ved at opstå.

Henrik Lundbak sammenligner Dansk Samling med ikke blot den italienske fascisme, men også de andre autoritære systemer i Portugal, Spanien m.v. og begår ikke den fejl, som mange historikere ellers er tilbøjelige til, at sammenligne nazisme, kommunisme og fascisme, og det er det redelige i denne bog. Autoritært ja, det var Dansk Samling, men aldrig totalitært. Dansk Samling havde selvmodsigende og usammenhængende holdninger og var egentlig et parti, der forsøgte at bygge bro mellem det moderne verdensbillede og det gamle bondesamfunds levemåde. Arne Sørensen, der oprindeligt var socialdemokrat, ville med sit såkaldte tredje standpunkt både afvise socialisme, med folket inddelt i klasser, og konservatismen med det delvist liberale demokrati.

At Dansk Samling havde sympati for det frihedsbegreb, der var knyttet til det liberale demokrati, var åbenbart, fremhæver Henrik Lund på side 73, hvilket også går igen i hele bogen, hvor der skrives om Dansk Samling indtil 1941. Efter 1941 sker der flere ændringer i op-

fattelsen af samfundet, herunder demokratiet. Arne Sørensen havde, sådan vises det i denne bog, mange forskellige opfattelser, ja, det er ikke for meget at sige, at Arne Sørensen fik et nyt standpunkt, hver gang han havde læst en ny politisk bog.

Alligevel var der efter besættelsen ikke mere grundlag for eller alternativ til det parlamentariske system.

Der er ikke nogen tvivl om, at Arne Sørensen med sit »tredje standpunkt« forsøgte at bygge bro mellem det traditionelle og det moderne. Arne Sørensen var en overgang ved at gå ind for »byspredning«. Byen var et sted, hvor de naturlige menneske-relationer i hjemmet, i familien, på arbejdspladsen blev ødelagt, hvorfor det ville være en god ide at flytte menneskene fra storbyen og ud på landet – også selv om det skulle ske ved tvang.

I det hele taget var Arne Sørensen optaget af den irrationelle romantik, som mange højredrejede partier var i 30erne og 40erne, hvilket ses af, at forudsætningerne for fascismen og nazismen altid skulle ses helt tilbage til Teutonerne, men da det danske antiparlamentariske blev forbundet med den grundtvigsk farvede kristendom og ikke med selve den fascistiske ideologi, var Dansk Samling et dansk parti. Dansk Samling og Arne Sørensen var ikke fascistiske, men hans ideologiske univers rummer en del gods, som eftertiden – med de erfaringer, vi har – må tage afstand fra.

Arne Sørensen havde kun periferisk kontakt til »Højgård«-kredsen og A.P. Møller, der i efteråret 1940 forsøgte – gennem Prins Axel – at overtale Kong Christian den X til at erstatte Staunings parlamentariske samlingsregering med en »national« regering bestående af »rigets bedste mænd«, altså det store erhvervslivs ledere. Heldigt for Arne Sørensen løb dette »statskup«, hvad det egentlig var, ud i sandet. Her var det, at Dansk Samling blev reddet fra at løbe ud ad den ideologiske glidebane, som det skete for mange højrekræfter i Europa, mest kendt er nok Vichyregeringen i Frankrig.

Selv om partiet fastholdt sin kritik af såvel kapitalisme som kommunisme, var det under indtryk af besættelsen alligevel i sin nationale ideologi et forsvar for demokratiet. Egentlig også her må man se Dansk Samling som et paradoks.

Forfatteren redegør vældig godt for, hvorfor han mener, at Dansk Samling repræsenterede mere en kulturel end en politisk ideologi. Henrik Lundbak skriver: Kernen i denne kulturelle ideologi var en reaktion mod overgangen fra en

landbokultur til en bykultur. Det var forsøget på at omsætte denne følelsesmæssige reaktion i politisk handling, som i 30erne ledte Dansk Samling i retning af højreradikalisme og fascisme.

Allerede 30'erne viste, at der ikke var politisk rum for en sådan reaktion i Danmark. Dansk Samling var kun et blandt småpartier, hvis marginalstatus demonstrerede dette, men dog et af de mere interessante, fordi Dansk Samling med sit grundtvigsk prægede værdigrundlag antydede, hvilke danske ideologiske komponenter, der potentielt kunne have været udnyttet af en højreradikalisme.

De praktisk-politiske muligheder, som besættelsen skabte, førte Dansk Samling fra højreradikalisme til antifascisme.

Det er en tung bog, den vejer meget, såvel på vægten, som i litteraturen om besættelsen. Den viser også, at tilfældet – her besættelsen – kan ændre meget i menneskets hoved, og at der kunne have været en helt anden udgang både for Arne Sørensen og Dansk Samling.

Bogen er velskrevet og er en nødvendig bog om Dansk Samling før og under besættelsen.

Et vigtigt bidrag til dansk historie før besættelsen og et par år efter.

Kaj Christensen

SENTENSER

Demokratiet fremstår som det mindst ringe samfundssystem, vi kender. Derfor overhold demokratiets love!

Kaj Christensen

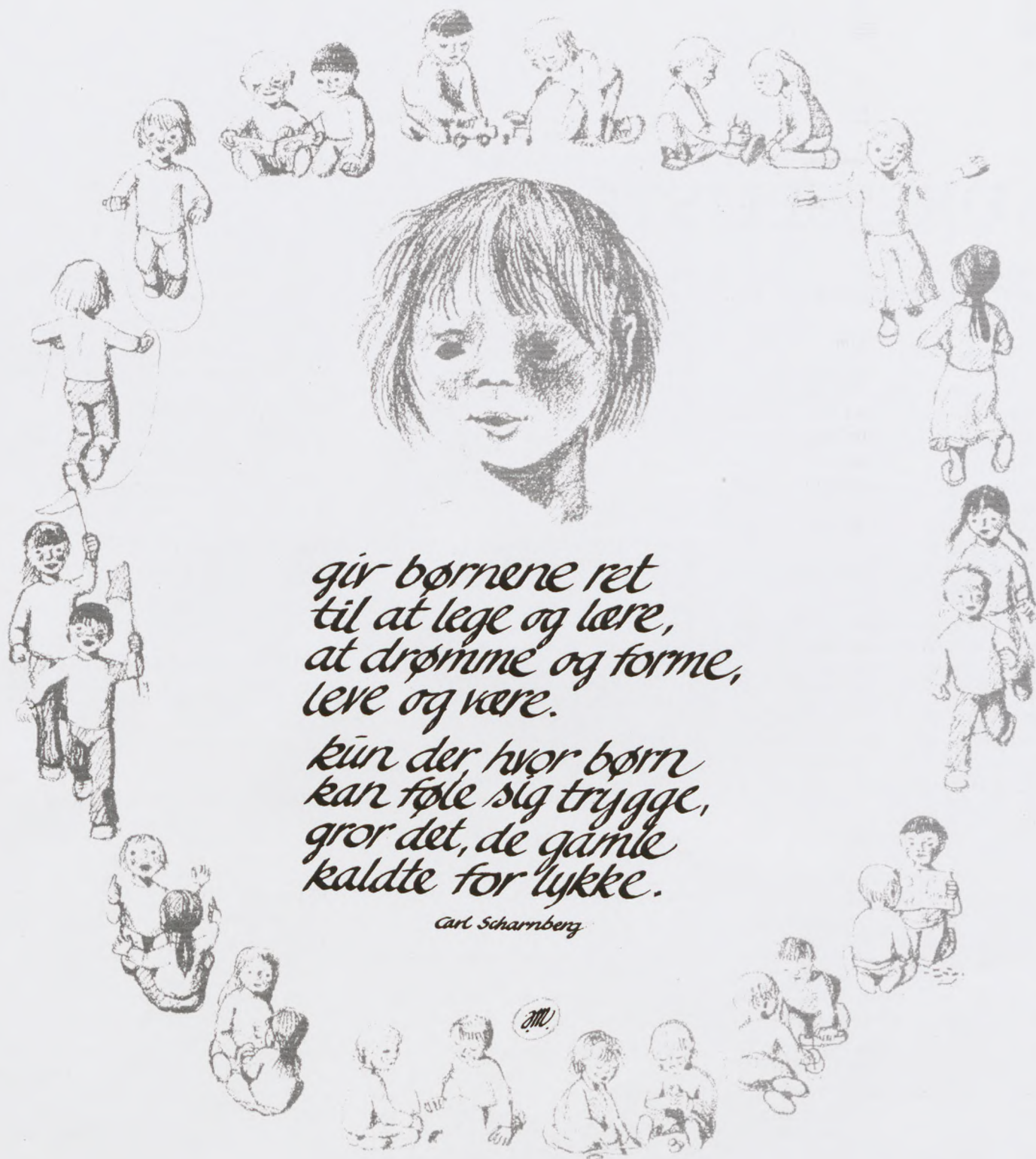
Jorden forandres kun af mennesker, som ikke lader sig forandre af den.

Jean Poul Richter

Er Janteloven demokratisk?
Flertallet mener det.
Janteloven er demokratisk!

Kaj Christensen

*giv børnene ret
til at lege og lære,
at drømme og forme,
leve og være.*

*kun der, hvor børn
kan føle sig trygge,
gør det, de gamle
kaldte for lykke.*

Carl Scharnberg

ADRESSELISTE

LANDSFORENINGEN ERHVERVSHÆMMEDE FRA FRIHEDSKAMPEN

Fmd.: Jens Jac. Jensen, Glentevej 27, 1. tv.
7000 Fredericia, tlf. 75 92 54 57
Kass.: Birthe Fuglsang, Strandbakkevej 28,
8250 Egå, tlf. 86 22 40 46.

Omegnsafdelingen:

Fmd.: Eigil Skov Jørgensen,
Strandvej 35, Kulhus, 3630 Jægerspris,
fax/tlf. 47 53 02 48, giro 8011788.
Sociale sager v/Jens Aller Skelhøjvej 11, 1. th.,
2800 Kgs. Lyngby, tlf. 45 88 88 72 og
45 93 58 98

Tirsdag-torsdag kl. 10-12

Esbjerg afd.: Fmd.: **Gerth Andersen**,
Højtoftevej 2, 6700 Esbjerg
tlf. 75 13 28 40.

Kontor: Gammel Fritidscenter, Gønnevangs-
vej (ved Østerbycentret), 6700 Esbjerg.
Åbent hver onsdag kl. 14-17.

Sydøstjysk afd.: Fmd.: **Jens Jac. Jensen**,
Glentevej 27, 1. tv., 7000 Fredericia,
tlf. 75 92 54 57.

Kontor: Vendersgade 28, tlf. 75 93 29 73,
åbent tirsdag 14-16.

Kolding: Kontor: Staldgården.

Åbent torsdag kl. 14-16, tlf. 75 53 18 84

Odense afd.: Formand Henry Jensen,
Strynøgade 14, 5000 Odense C,
tlf. 65 90 32 02

Kass.: Alfred Andersen, Bregnevej 7,
5220 Odense SØ, tlf. 66 11 58 69.

Sydfyns afd.: Fmd.: Ole Martinussen, Bru-
uns Alle 20, 5700 Svendborg, tlf. 62 21 40 48

Sjællands afd.: Fmd.: Mogens Henrik Niel-
sen, Nystedvej 14, Veddelev, 4000 Roskilde, tlf.
46 75 77 13.

Kass.: Villy Jensen, Lindevej 12,
3200 Helsingør, tlf. 48 79 45 91.

Aalborg afd.: Fmd.: Børge Dahl, Herskinds-
gade 9, 9000 Aalborg, tlf. 98 12 84 92.

Kontor: Sofiendalsvej 80, 9200 Aalborg SV, tlf.
98 18 58 18.

Åbent torsdage 10-16. Åbent for kammerat-
ligt samvær torsdag 14-17.

Århus afd.: Fmd.: Wilfred Thomsen,
V. Stuckenbergsvej 25, st, 8210 Aarhus V.,
tlf. 86 10 41 25.

Kass.: Erik Bjørn Nielsen, Brovænget 25,
8250 Egå, tlf. 86 22 29 48.

Centrets adresse: Skovvangsvej 220,
8200 Århus N, tlf. 86 16 91 18 i åbningstiden:
Tirsdag og torsdag kl. 10-12.

THERESIENSTADT-FORENINGEN

Fmd. Birgit Krasnik Fischermann, Gl. Vartov Vej
29 2' tv., 2900 Hellerup,
tlf. 39 62 83 55.

Kass.: Michael Fingeret, Herman Triers Plads 2,
1631 Kbhv. V, tlf.: 35 37 11 21,

BUCHENWALD-KLUBBEN

Fmd.: Hans Andersen, Sløssevej 19,
4894 Øster Ulslev, tlf. 54 86 55 59.

Kass.: Ernst Steen, Vendersgade 6,
1363 København K, tlf. 33 12 85 95.

Sommer: Møststien 6, Vester Lyng,
4500 Nykøbing S, tlf. 59 91 01 20.

Sekr.: Mogens Madsen, Ved Bellahøj 13 A
9. th., 2700 Brønshøj, tlf. 38 28 45 98

Aalborg: Fmd.: Chresten Stendahl, Rinddalen
33, 9550 Mariager, tlf. 98 54 14 26.

Kass.: Henry Jensen, Østerled 44, 9370 Hals,
tlf. 98 25 18 56.

FORENINGEN AF GESTAPO- FANGER FRA BESÆTTELSEN

Fmd.: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128,
3500 Værløse, tlf. 44 48 56 74.

Kass.: Salle Fischermann, Toftekærvej 28 C,
2820 Gentofte, tlf. 39 65 89 90.

HORSERØD-STUTTHOF- FORENINGEN

Fmd.: Harry Em. Rasmussen, Ejgårdsvvej 14B,
st. tv. 2920 Charlottenlund, tlf. 39 64 11 84.

Kass.: Gertrud Stjernholm Nielsen,
Ved Bellahøj 23 B, 7, 2700 Brønshøj
tlf. 38 60 91 20.

SACHSENHAUSEN- FORENINGEN

Fmd.: Peder Søegård, Amerikavej 7, 4. th.,
1756 København V.,

tlf./fax 55 44 10 32 og 33 23 02 14.

E-post: pse17@dadlnet.dk

Kass.: Emmy Eskildsen, Nansengade 22, 5000
Odense C., tlf. 66 11 92 52.

Odense: Evald Lægteskov, Granparken 128,
5240 Odense NØ, tlf. 66 10 24 15.

RAVENSBRÜCK-GRUPPEN

Astrid Blumensaadt, Carlsgade 5,
5000 Odense C., tlf. 66 12 79 08.

Foreninger uden for Sammenslutningen

ALLIEREDE KRIGSSEJLERES VETERANFORENING

Formand: Else Lizier, Tårnvej 20,
2610 Rødovre, tlf. 36 70 03 68.

Kass. Erik Qvist, Udsigten 16
4220 Korsør, tlf. 58 37 78 06.

KRIGSSEJLERGRUPPEN 1939-1945

Bent Ørberg og Bjørg Vitnes, Torvegade 64, 3.
& 4. sal tv., 1400 København K.,
tlf.: 32 95 22 06 / 32 95 55 04.

GESTAPOFANGERNE RANDERS

Fmd.: Frode Greve Rasmussen,
Lyngdalvej 18, 8500 Grenå

tlf.: 86 30 90 76

Kass.: Karen Andersen, Gadevænge 1,
8900 Randers, tlf. 86 43 85 86, Giro 663 8961

DACHAU-KLUBBEN

Fmd.: John Nielsen, Margrethevej 28, Ejby,
4070 Kirke Hyllinge, tlf. 46 40 50 87.

Kass. Arne Lohmann, Sikavej 72,
3250 Gilleleje. Giro 645 8718,
tlf. 48 30 08 44

HANNOVER-STÖCKEN

Fmd.: Peter Møller Madsen, Sjøløv Boulevard
12,2 tv., 2450 Kbh. SV., tlf. 36 16 60 98.

Kass.: Carl Adolf Sørensen, Egernevej 24,
8270 Højbjerg, tlf. 86 27 23 47.

NEUENGAMME-FORENINGEN

Fmd.: Helge Hansen, Hovedgaden 38,
4350 Ugerløse, tlf. 59 18 80 09.

Kass.: Cornelius Olsen, Gammelgårds Alle
111, 2665 Vallensbæk Strand, tlf. 43 54 78 36.

ARBEJDSKADESTYRELSEN

Æbeløgade 1 - Postboks 3000 - 2100 Køben-
havn Ø., tlf. 39 17 77 00,

Fax. 39 17 77 11.

FERIEMULIGHEDER:

Anholt: Ejers af De Erhvervshæmmede.

12 senge. Adresse: 4. Maj-huset, 8582 Anholt
by. Henv. til S.E.F. Skovvangsvej 220, 8200
Århus N. Tlf. 86 16 91 18, i kontortiden eller
Birthe Fuglsang, Strandbakkevej 28, 8250 Egå,
tlf. 86 22 40 46. Ansøgning om ophold i
højsæsonen skriftligt senest den 1. februar.

Kegnæs: Kegnæs-huset ejes af Kammerater-
nes Hjælpefond. Se bladets side 2. Åbent hele
året. 7 senge. Flejmosen 6, Østerby, 6470 Syd-
als, tlf. 74 40 53 42.

Ansøgningsskema fås hos Aase Beck Eigen-
broth, John F. Kennedys Plads 4,
9000 Aalborg, tlf. 98 12 32 31.

Ansøgningsfrist 1. februar.

Smidstruphytten: Ejers af Foreningen af Ge-
stapofanger fra Besættelsen. 4 senge. Henv.
til: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128,
3500 Værløse, tlf. 44 48 56 74.